

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Karin Andersson

Organiserad och systemhotande
brottslighet
– en studie över aktuella
lösningsförslag

Examensarbete
20 poäng

Handledare: Helén Örnemark Hansen

Ämnesområde: Straffrätt

Vårterminen 2006

Innehåll

SAMMANFATTNING	1
FÖRORD	2
FÖRKORTNINGAR	3
1 INLEDNING	4
1.1 Bakgrund	4
1.2 Syfte och frågeställning	4
1.3 Metod	5
1.4 Material	5
1.5 Avgränsningar	6
1.6 Förklaring av relevanta begrepp	6
1.7 Disposition	7
2 ORGANISERAD BROTTSLIGHET	8
2.1 Definition av organiserad brottslighet samt kriminella grupper och nätverk	8
2.1.1 Definition av organiserad brottslighet	8
2.1.2 Definition av kriminella grupper och kriminella nätverk	9
2.2 Den organiserade brottslighetens utbredning i Sverige	11
2.3 Brotts typer inom den organiserade brottsligheten	11
2.4 Mc-gängen som exempel	12
3 SYSTEMHOTANDE BROTTSLIGHET	14
3.1 Definition av systemhotande brottslighet	14
3.1.1 Brotts som påverkar rättskedjan	14
3.1.2 Utpressning	15
3.1.3 Korruption	15
3.1.4 Andra former av påverkan	15

3.2	Den systemhotande brottslighetens utbredning i Sverige	16
3.2.1	Brott som påverkar rättskedjan	16
3.2.2	Utpressning	17
3.2.3	Korruption	18
3.3	Upphovsmännen till systemhotande brottslighet	18
3.3.1	Brott som påverkar rättskedjan	19
3.3.2	Utpressning	20
3.3.3	Korruption	21
3.4	Mc-gängen som exempel	21
3.4.1	Mc-gängens faktiska kriminalitet	21
3.4.2	Rädslan för mc-gängen	22
4	AKTUELLA LÖSNINGSFÖRSLAG MOT DEN SYSTEMHOTANDE BROTTSLIGHETEN	24
4.1	Brottsbekämpande myndigheters möjligheter att beivra den systemhotande brottsligheten	24
4.1.1	Register över yrkeskriminella	24
4.1.2	Straffprocessuella tvångsmedel	26
4.1.3	Skyddsidentitet	28
4.1.4	”Go for the money”	29
4.1.5	Nova – projektet som exempel	30
4.2	Övriga myndigheters möjligheter att beivra den systemhotande brottsligheten	32
4.2.1	Samarbete mellan myndigheter	32
4.2.2	Försäkringskassan	34
4.2.3	Skatteverket	35
5	DEN SYSTEMHOTANDE BROTTSLIGHETENS BROTTSOFFER	38
5.1	Anonyma vittnen	38
5.2	Skydd av den systemhotande brottslighetens brottsoffer	39
5.2.1	Skyddade personuppgifter	40
5.2.2	Besöksförbud	41
5.2.3	Polisens fysiska skydd	41
5.2.4	Dagens vittnesskyddsprogram	42
5.2.5	Framtidens vittnesskyddsprogram	43
6	ANALYS	45
6.1	Är den organiserade brottsligheten ett problem i Sverige?	45
6.1.1	Definition av den organiserade brottsligheten	45
6.1.2	Den organiserade brottslighetens utbredning	46
6.2	Är den systemhotande brottsligheten ett problem i Sverige?	47
6.2.1	Den systemhotande brottslighetens utbredning	47

6.2.2	Utpressning	48
6.3	Analys av olika lösningsförslag mot den systemhotande brottsligheten	49
6.3.1	Straffprocessuella tvångsmedel	50
6.3.2	Skyddsidentitet	51
6.3.3	Nova - projektet	51
6.3.4	Övriga myndigheters samarbete	52
6.4	Analys av olika skyddsförslag för den systemhotande brottslighetens brottsoffer	53
6.4.1	Skyddsåtgärder	53
6.4.2	Vitnesskyddsprogram	54
7	RESULTAT OCH RESULTATDISKUSSION	56
	KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	58
7.1	Litteratur och artiklar	58
7.2	Offentligt tryck	59
7.3	Internet	60
7.4	Otryckta källor	60
	RÄTTSFALLSFÖRTECKNING	62

Sammanfattning

Detta arbete behandlar den organiserade och systemhotande brottsligheten. Anledningen till att jag valt denna inriktning är att man kan befara att denna typ av brottslighet kommer att öka i framtiden och att den kan komma att bli ett stort problem för polis och åklagare. Syftet med mitt arbete är att analysera hur man kan bekämpa den systemhotande brottsligheten. För att kunna göra denna analys har jag arbetat utifrån några preciserade frågeställningar; är den organiserade brottsligheten och den systemhotande brottsligheten problem i dagens Sverige och vilka lösningsförslag är idag aktuella mot dessa typer av brottslighet? För att få svar på dessa frågeställningar har jag gjort intervjuer med personer som arbetar mot den organiserade och systemhotande brottsligheten samt med skydd av hotade personer. Jag har även studerat regeringens utredningar, rikskriminalpolisens rapporter och Brås rapporter som är aktuella för området.

Det förekommer organiserad brottslighet i Sverige och det finns indikationer på att denna typ av brottslighet är ett reellt och allvarligt problem. Då det inte finns någon enhetlig definition och då kunskapen på området är bristfälligt så finns det dock risk att termen missbrukas. I Sverige finns inga organiserade kriminella grupper utan den organiserade brottsligheten begås av löst sammansatta kriminella nätverk. De kriminella nätverkens utbredning i Sverige är svår att uppskatta då de är mycket flexibla och deltagarna i nätverket varierar beroende på vilken typ av brottslighet som skall begås. Bland annat klassas mc-gängen som löst sammansatta kriminella nätverk. Den vanligaste brottstypen inom dessa nätverk är smuggling och narkotikabrott men de begår även, som följbrott, systemhotande brottslighet.

Den systemhotande brottsligheten omfattar påverkan på rättskedjan, utpressning och korrruption. Utbredningen av den systemhotande brottsligheten är svår att fastställa. Det finns dock indikationer på att denna typ av brottslighet inte är vanligt förekommande men att det är mycket allvarligt då den förekommer. Den vanligaste formen av systemhotande brottslighet är utpressning. Mc-gängen begår en stor del av den systemhotande brottsligheten som förekommer i Sverige idag. Det viktigaste sättet att bekämpa denna brottslighet är att öka samarbetet mellan myndigheterna i Sverige för att gemensamt störa ut de kriminella nätverken. Andra aktuella lösningsförslag är att utvidga tillämpningen av straffprocessuella tvångsmedel för poliser till att omfatta situationer då förundersökning ännu inte inletts. Även utvidgningen av polisens användning av skyddsidentiteter och deras möjligheter att begränsa de kriminella nätverkens ekonomiska tillgångar diskuteras som aktuella lösningsförslag. För att minska den systemhotande brottsligheten krävs skyddsåtgärder för bevispersoner och utsatta tjänstemän inom rättsväsendet, såsom vittnesskyddsprogram.

Förord

Efter hårt arbete under fyra års tid av juridikstudier och en termin av intensivt skrivande har jag lyckats skapa något som jag är mycket stolt över – mitt examensarbete.

Examensarbetet handlar om det som jag tycker har varit mest spännande under mina år på juristlinjen, den systemhotande brottsligheten. Under arbetets gång har jag haft möjlighet att sätta mig djupare in i allt som handlar om denna typ av brottslighet, från vad den egentligen innebär till hur man skulle kunna motverka den. Min fascination över den systemhotande brottsligheten är stor och jag har njutit i fulla drag av att få utforska denna brottstyp närmre!

Jag vill tacka min familj för att ni alltid står vid min sida. Tack för att ni finns och att ni stöttar mig!

Jag önskar er alla en trevlig läsning!

Lund, maj 2006
Karin Andersson

Förkortningar

BrB	Brottsbalken
Brå	Brottsförebyggande rådet
EU	Europeiska Unionen
FN	Förenta Nationerna
Mc-gäng	Motorcykelgäng
Prop.	Proposition
RB	Rättegångsbalken
RF	Regeringsformen
SekrL	Sekretesslagen
SkL	Skadeståndslagen
SOU	Statens offentliga utredningar
TF	Tryckfrihetsförordningen

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Det är inget nytt fenomen att begå brott i organiserad form. Redan under början av 1800-talet bildades den mytomspunna sicilianska maffian. Från första början var det organisationens funktion, och inte brottsligheten i sig, som var kärnan i maffian. Maffian gav social trygghet för de som medverkade i den och var grym mot de som arbetade emot den.¹

I Sverige såg man det första tecknet på organiserad brottslighet under 1960-talet. Termen organiserad brottslighet användes aldrig men man såg att brottslingarna blev mer rörliga och begick brott över länsgränserna. Decenniet därefter började diskussionen om organiserad brottslighet ta fart på allvar för att på 1980-talet hamna i skuggan för den ekonomiska brottsligheten. På senare år har den organiserade brottsligheten fått ny uppmärksamhet av polisen och i media.²

Idag matas vi dagligen med mc-gängens, ungdomsgängens och olika ”maffiors” grova kriminella handlingar i Sverige. På senare år har det även kommit larmrapporter i media om att personer som bevittnat kriminella handlingar inte vågar vittna i rättegången om vad de sett. Efter hot av de som utfört den kriminella handlingen har de glömt bort vad de varit med om eller vad de sett. Hot mot vittnen är en del av den systemhotande brottsligheten.

Den systemhotande brottsligheten begås ofta av kriminella personer som på något sätt är organiserade. Denna typ av brottslighet kan, om den får spridas, leda till att demokratin i samhället undergrävs och att rättssamhället faller sönder. Kriminella motorcykelgäng är den typ av kriminella organisationer som i Norden främst förknippas med systemhotande brottslighet.

1.2 Syfte och frågeställning

Syftet med mitt arbete är att analysera hur man kan bekämpa den systemhotande brottsligheten. För att kunna göra detta skall jag arbeta utifrån några preciserade frågeställningar. Är den organiserade brottsligheten och den systemhotande brottsligheten ett problem i dagens Sverige och vilka aktuella lösningsförslag finns mot dessa typer av brottslighet?

---

¹ Brå-rapport 2002:7. Organiserad brottslighet – lösa maskor eller fasta nätverk, sid. 12.

² Brå-rapport 2002:7. a.a., sid. 16ff.

1.3 Metod

Jag har haft som ambition att i största möjliga mån utgå ifrån verkligheten i mitt arbete. Genom att göra intervjuer med personer som på olika sätt arbetar mot den organiserade och systemhotande brottsligheten samt med skydd av hotade personer har jag försökt skapa en fördjupad bild av juridiken inom området genom att studera hur den används i samhället. Jag har även använt mig av traditionell rättsdogmatisk undersökning genom att studera regeringens utredningar och olika rapporter som gjorts på området. Framförallt har jag intresserat mig för de rapporter som har getts ut av rikskriminalpolisen och brottsförebyggande rådet. Då flera av delarna i mitt arbete är aktuella fenomen har jag även tagit del av flera nyskrivna artiklar. Slutligen har jag i mitt arbete studerat gällande lagtext och praxis.

1.4 Material

Jag har som material till mitt arbete bland annat använt mig av olika rapporter som gjorts av rikskriminalpolisen. De publicerar årligen rapporter om den organiserade brottsligheten och om den systemhotande brottsligheten i Sverige. En annan rapport som kommer från rikskriminalpolisen är det nationella hotbildsdokumentet vars syfte är att beskriva utvecklingen av hotbilden mot Sverige. Jag har även använt de av Brås rapporter som är aktuella för ämnet.

För att kunna undersöka aktuella lösningsförslag för att bekämpa den systemhotande brottsligheten har jag använt mig av flera av regeringens propositioner. Bland annat har jag använt propositionen om åtgärder för att förhindra vissa särskilt allvarliga brott, om buggningslagen och om utökade möjligheter att förverka utbyte av och hjälpmedel vid brott m.m. I utredningen om sekretessen mellan myndigheter har jag tagit del av olika skrivelser från justitiedepartementet och skatteverket, information från skatteverkets och försäkringskassans hemsida och relevant lagtext. Till avsnittet om Nova – projektet gjorde jag en telefonintervju med Ove Berggren som är projektledare för projektet. Jag intervjuade även försäkringskassans fuskstrateg Thomas Falk angående försäkringskassans granskning av kriminella i kampen mot bidragsfusket. I avsnittet om försäkringskassan använder jag mig av Brås rapport om bedrägeri mot allmän och privat försäkring. I avsnittet om skatteverket gjorde jag en intervju med Lars Lundh på skatteverket angående granskning av kriminellas skattefusk. Via Bengt Jonsson på skatteverket i Stockholm fick jag information om vilka som utsätts för hot och som kan behöva sekretesskydd av personuppgifter. Jag har även intervjuat Stefan Wikström vid brottsroteln i Lund angående skyddspaket för hotade personer. Regeringens proposition angående personsäkerhet har fått ligga till grund för kapitlet om vittnesskydd men även Åsa Dahlbäck vid personsäkerhetsroteln gav mig information om hur vittnesskyddet ser ut idag.

1.5 Avgränsningar

Utgångspunkten i mitt arbete är den organiserade brottsligheten. Jag har dock valt att inrikta mig på den systemhotande brottsligheten för att jag tror att det kommer att vara ett stort problem i framtiden och något som polis och åklagare kommer att få jobba hårt för att kunna bekämpa. Jag bortser dock i arbetet helt från terrorism, som ibland omfattas i definitionen av den systemhotande brottsligheten. Det finns, som redogörs för senare i arbetet, flera olika grupper i det svenska samhället som begår systemhotande brott. Jag har dock valt att inrikta mitt arbete på den systemhotande brottslighet som begås av kriminella mc-gäng. Anledningen till denna inriktning är att mc-gängen är de som främst förknippas med den systemhotande brottsligheten.³ Mc-gängen är även den kriminella sammanslutning som internationellt ses som den mest utbredda i de nordiska länderna.⁴

Jag har i mitt arbete fokuserat på den organiserade brottsligheten i Sverige med viss utblick till våra nordiska grannländer. Inom EU:s olika organ bedrivs det mycket arbete med att förhindra den organiserade brottsligheten och ge ut riktlinjer för hur medlemsländerna skall kunna beivra denna brottslighet. Även inom FN bedrivs det verksamhet mot den organiserade brottsligheten. Jag har dock helt bortsett från denna utländska hantering av den organiserade brottsligheten. Detta har jag gjort med tanke på att mitt arbete då skulle bli allt för omfattande.

1.6 Förklaring av relevanta begrepp

Definitionen av systemhotande brottslighet, som tillämpas i detta arbete, är den definition som rikskriminalpolisen använder. Med systemhotande brottslighet avses att ”hota eller på annat otillbörligt sätt få vittnen, målsägande, företrädare för rättsväsendet eller andra myndigheter att avstå från att vittna eller medverka i åtgärder som är riktade mot den aktuella brottsligheten”.⁵

Med mc-gäng eller motorcykelgäng avses i detta arbete ”en grupp motorcykelentusiaster som frivilligt förbundet sig att sammansluta sig i och värna sin organisations ändamål med våld och lagöverträdelse vari det ingår aktiviteter som skapar konflikt med samhället och dess lagar.”⁶ Det bör således poängteras att mitt arbete inte rör laglydiga motorcykelgäng, vilket omfattar majoriteten av mc-gängen i Sverige. Med mc-gäng i mitt arbete avses motorcykelklubbar som själva anser att de tillhör den del av mc-miljön som brutit med det etablerade samhället och har sina egna lagar och regler som de lever efter, så kallade 1 % mc-gäng. Med termen 1 % mc-

---

³ Rikskriminalpolisen. Systemhotande brottslighet i Sverige 2004, sid. 2.

⁴ Europarådet. Organised crime situation report 2005, sid. 50.

⁵ Rikskriminalpolisen. Problembild 2007, sid. 2.

⁶ Brå-rapport 1999:6. Mc-brott, sid. 10.

gäng avses den procent av mc-gängen som inte är laglydiga.⁷ Denna definition av kriminella mc-gäng används av all nordisk polis.⁸

Med supportergäng avses de gäng som har en koppling till de vanliga mc-gängen och som fungerar som dess ”muskler” genom att begå våldsbrott för mc-gängens räkning.⁹

Med fängelsegäng avses kriminella gäng som bildats eller förstärkts under fängelsevistelsen. Gängen är aktiva såväl innanför som utanför kriminalvårdsanstalterna.¹⁰

Med termen bevispersoner avses alla som medverkar i förundersökning och/eller rättegång genom att lämna uppgifter. Bevispersoner omfattar vittnen, målsägande, tilltalade och misstänkta.¹¹

1.7 Disposition

Arbetet tar utgångspunkt i den organiserade brottsligheten. Jag skall inledningsvis definiera vad som omfattas av organiserad brottslighet och kriminella nätverk. Därefter skall jag utreda hur omfattande den organiserade brottsligheten är i Sverige och vilken kriminalitet som bedrivs av organiserade kriminella. Jag skall särskilt studera kriminella motorcykelgäng som exempel på kriminella nätverk.

Därefter skall jag fördjupa mig i den, i mitt tycke, allvarligaste brottsligheten som kriminella grupperingar begår, den systemhotande brottsligheten. Jag skall börja detta kapitel med att definiera vad som avses med system-hotande brottslighet, därefter skall jag utreda hur omfattande den system-hotande brottsligheten är i Sverige och vilka som bedriver denna brottslighet. Jag skall särskilt studera kriminella motorcykelgäng och deras utövande av systemhotande brottslighet. Arbetet går sedan in på den problemlösande delen då jag skall undersöka de aktuella lösningsförslag som finns för den systemhotande brottsligheten. Jag skall bland annat studera olika myndigheters möjligheter att beivra den systemhotande brottsligheten. Jag skall även redogöra för de olika formerna av skydd som finns för dem som står emot trakasserierna, hoten och våldet och som vågar vittna, åtala och bedriva myndighetsutövning mot de kriminella motorcykelgängen och annan grov brottslighet. Avslutningsvis skall jag analysera bekämpandet av den systemhotande brottsligheten.

---

⁷ Sernhede, Ove. Bland änglar och banditer på två hjul i antologin Olja, krom och manlig gemenskap – en antologi om bikerkulturen, sid. 10.

⁸ Polismyndigheten i Skåne. Brottsituationen i Skåne 2005, sid. 1

⁹ Rikskriminalpolisen. Organiserad brottslighet i Sverige 2005, sid. 13.

¹⁰ Rikskriminalpolisen. Organiserad brottslighet i Sverige 2005, sid. 16.

¹¹ Prop. 2005/06:138. Personsäkerhet, sid. 14.

2 Organiserad brottslighet

I detta kapitel skall jag beskriva vad man avser med organiserad brottslighet samt kriminella grupper och nätverk. Därefter skall jag beskriva hur utbredd denna brottslighet är i Sverige och redovisa vilken sorts kriminalitet som bedrivs inom dessa kriminella nätverk. Slutligen skall jag redogöra för hur man klassificerar de svenska mc-gängen.

2.1 Definition av organiserad brottslighet samt kriminella grupper och nätverk

Skillnaden mellan organiserad brottslighet (på engelska: organised crime) och kriminella grupper (på engelska: organised criminal group) samt kriminella nätverk (på engelska: criminal network) är att i definitionen av organiserad brottslighet utgår man ifrån brottet medan de andra definitionerna utgår ifrån de kriminella personernas sammansättning.

2.1.1 Definition av organiserad brottslighet

Det finns ingen entydig, allmänt accepterad definition av organiserad brottslighet. Vid definitionen av organiserad brottslighet kan man inte utgå ifrån vilka typer av brott som begås, eftersom de flesta brott kan begås av både personer som är organiserade och sådana som inte är det. Därmed måste definitionen av organiserad brottslighet utgå ifrån vad som menas med termen organiserad.¹² Europarådet har uppmanat EU:s medlemsstater att använda sig av samma kriterier för att definiera den organiserade brottsligheten. Detta har de gjort för att sammanställningen av informationen om organiserad brottslighet i Europa skall bli så korrekt som möjligt. Europarådet har därför uppställt elva kriterier för att definiera organiserad brottslighet.¹³ Dessa kriterier är:

1. Fler än två personer samarbetar.
2. Var och en har särskilda uppgifter.
3. Lång eller obegränsad utsträckning i tiden (kriteriet hänför sig till gruppens stabilitet och potentiella varaktighet).
4. Någon form av disciplin och kontroll utövas.
5. Misstanke föreligger om allvarliga brottsliga handlingar.
6. Verksamhet på internationell nivå.
7. Använder våld eller andra metoder för hot.
8. Använder kommersiella eller affärsmässiga strukturer.
9. Inbegriper i penningtvätt.

---

¹² Brå-rapport 1999:6. Mc-brott, sid. 23.

¹³ Rikskriminalpolisen. Organiserad brottslighet 2005, sid. 39.

10. Otillbörlig påverkan på politiken, medierna, offentliga förvaltningen, rättsliga myndigheter eller ekonomin.
11. Strävan efter vinning och/eller makt.

För att en form av brottslighet skall klassas som organiserad krävs det att sex av kriterierna uppfylls. Kriterierna 1, 3, 5 och 11 är obligatoriska och skall alltid uppfyllas. Till detta skall således ytterligare två valfria kriterier uppfyllas.¹⁴

Det finns tre konsekvenser av brott som brukar pekas ut som typiska för den organiserade brottsligheten. Konsekvenserna är ett resultat av de medel som de kriminella grupperna använder men även av det faktum att de tillhör en organisation. Dessa konsekvenser medför ofta svåra problem för rättsväsendet.

För det första har enbart en mindre del av brotten som begås inom den organiserade brottsligheten ett offer i traditionell mening. Vanligast är att offret i denna brottslighet är ett medverkande offer. Medverkande offer innebär att denne till viss del själv är inblandat i brottet, exempelvis missbrukaren som köper narkotika eller torskaren som köper sex hos prostituerade. Dessa medverkande offer har en mindre benägenhet att anmäla brott och vittna än vad traditionella offer har, vilket försvårar lagföringen.

För det andra finns indikationer på att kriminella inom den organiserade brottsligheten i viss utsträckning hotar och mutar vittnen och målsägande. Detta gör att benägenheten att anmäla och vittna minskar. Detsamma gäller tjänstemän inom olika myndigheter som inte vidtar åtgärder mot organiserade brottslingar efter att de hotats eller mutats.

Slutligen är de flesta som ingår i en organiserad brottslig grupp lojala mot gruppen och avslöjar sällan för myndigheter vad de vet om andra kriminellas brottslighet. Många gånger utdelas interna straff inom gruppen om man tjallar vilket minskar viljan att prata med myndigheter.¹⁵

2.1.2 Definition av kriminella grupper och kriminella nätverk

I Europa skiljer polismyndigheter idag på organiserade kriminella grupper och kriminella nätverk. De organiserade kriminella grupperna är vertikalt, hierarkiskt strukturerade och ofta sammansatta med personer från samma etniska bakgrund och som på ett byråkratiskt sätt motsätter sig samhället. Det typiska exemplet är den sicilianska maffiagruppen, Casa Nostra. FN har sammanställt en konvention mot transnationell organiserad brottslighet vilken kan ses som det viktigaste försöket att harmonisera synen på organiserad brottslighet. En organiserad kriminell grupp definieras i artikel

¹⁴ Rikskriminalpolisen. Organiserad brottslighet 2005, sid. 39.

¹⁵ Brå-rapport 1999:6. Mc-brott, sid. 25.

2a i konventionen som en ”strukturerad grupp med tre eller fler personer, [som] består under en period av tid och agerar i enlighet med målet att begå ett eller flera brott eller förseelser i enlighet med denna konvention, för att uppnå, direkt eller indirekt, en finansiell eller annan materiell förmån”¹⁶ (min översättning). I definitionen sätts kriterierna för vad som innebär en organiserad kriminell grupp lågt och definitionen syftar på grupper som främst söker ekonomisk vinning. Även Europarådet har definierat kriminella grupper på ett liknande sätt.¹⁷

De kriminella nätverken är däremot löst sammansatta horisontella organisationer som består av kriminella individer eller grupper av kriminella.¹⁸ De flesta av de kriminella nätverken har stor flexibilitet vad gäller sammansättningen och personkretsen i nätverket kan variera från brott till brott. Av de 98 nätverken hade 60 av dem en varaktig fast kärna på en till fyra personer.¹⁹ De organiserade kriminella grupperna har mer och mer försvunnit för att ge utrymme åt kriminella nätverk.²⁰

Fördelarna för en kriminell person att ingå i ett kriminellt nätverk är många. Det är lättare att lyckas med sin brottsliga verksamhet om man går samman i nätverk. Eftersom man är fler så finns det en större kompetens i gruppen vilket leder till större ekonomisk vinning och att kriminella kan lära av varandra. Nätverket kan även skapa en starkare position på den kriminella marknaden än vad en enskild individ någonsin kan göra. Dessutom fördelas risken för att åka fast av polisen på flera personer. Den andra fördelen är det skydd och sociala fördelar som det innebär att vara i ett nätverk. Detta är speciellt utmärkande för motorcykelgäng och fångelsegäng.²¹

I Sverige görs ibland en annan särskiljning av kriminella organisationer. Då definieras den kriminella organisationen utifrån gruppernas olika brottsaktiviteter, såsom kriminella specialister och kriminella generalister. Kriminella specialister är kriminella som begår en speciell typ av brottslighet, såsom smuggling, ekonomisk brottslighet och människohandel. För att genomföra denna form av brottslighet krävs en strukturerad organisation. Den andra formen av kriminella organisationer är kriminella generalister. Dessa kriminella begår olika typer av brottslighet och individerna i gruppen eller nätverket har oftast någon form av gemensam nämnare såsom samma etniska ursprung, medlemskap i den kriminella organisationen eller att de kommer från samma bostadsområde. Exempel på kriminella generalister är kriminella mc-gäng, fångelsegäng och olika etniska ligor från bland annat före detta Jugoslavien eller Sovjetunionen.²²

---

¹⁶ Europarådet. Organised crime situation report 2005, sid. 18.

¹⁷ Europarådet. a.a., sid. 18f.

¹⁸ Europarådet. a.a., sid. 50.

¹⁹ Rikskriminalpolisen. Organiserad brottslighet i Sverige 2004, sid. 11.

²⁰ Europol. Annual report 2004, sid. 4.

²¹ Rikskriminalpolisen. Organiserad brottslighet i Sverige 2004, sid. 11 ff.

²² Rikskriminalpolisen. Organiserad brottslighet i Sverige 2005, sid.9 ff.

2.2 Den organiserade brottslighetens utbredning i Sverige

Det är svårt att säga någon exakt siffra över hur många kriminella nätverk det finns i Sverige eftersom nätverken ofta går in i varandra och det är svårt att säga var ett nätverk slutar och ett annat börjar. Samarbeten mellan olika nätverk är också vanliga. 2004 rapporterades från rikskriminalpolisen att det finns runt 98 nätverk som är involverade i organiserad brottslighet i Sverige. De allra flesta kriminella i Sverige har någon anknytning till något av dessa löst sammansatta kriminella nätverk.²³

Den organiserade brottsligheten finns utbredd i hela södra och mellersta Sverige. I norra Sverige avtar utbredningen med att invånarantalet minskar. Vanligtvis är de kriminella nätverken mest aktiva i storstäder men mc-gängerna är här ett undantag. Mc-gängerna är verksamma i både större och mindre städer. Etableringen i mindre orter är en välutvecklad taktik från mc-gängens sida. Landsbygden anses mer sårbar eftersom det finns färre poliser.²⁴

I Skåne har en av de största ökningarna i Sverige av mc-gängsmedlemmar skett under 2000-talet. Flertalet supporteräng till både Hells Angels och Bandidos har bildats runt om i Skåne. Hells Angels har två avdelningar i Skåne, en i Malmö/Åkarp och en i Helsingborg. Supporterängerna till Hells Angels finns utspridda i Helsingborg, Landskrona, Malmö, Trelleborg och Kristianstad. Bandidos håller till i Helsingborg med supporteräng i Helsingborg och Malmö. Det tredje största mc-gänget i Skåne är Brödraskapet Wolfpack som har stark anknytning till Hells Angels och växer starkt inne på fängelserna. Brödraskapet har supporteräng i Helsingborg och Kristianstad.²⁵ Mc-gängens supporteräng etablerar sig vanligtvis i närheten av moderorganisationen.²⁶

2.3 Brotts typer inom den organiserade brottsligheten

De kriminella nätverken begår flera olika brott vilket är en naturlig följd av att det är olika individer med olika kriminella kunskaper, kontaktnätverk och intressen som går samman. Kriminella nätverk bedriver ofta en kriminell huvudaktivitet. Denna huvudaktivitet är den kriminella aktivitet som nätverket bedriver i huvudsak och tillsammans. De vanligaste huvudbrotten inom den svenska organiserade brottsligheten är smuggling

---

²³ Rikskriminalpolisen. Organiserad brottslighet i Sverige 2004, sid. 11.

²⁴ [www.sr.se/cgi-bin/isidorpub/PrinterFriendlyArticle.asp?article=702312&Glesbygdsetablering_taktik_för_mc-gäng](http://www.sr.se/cgi-bin/isidorpub/PrinterFriendlyArticle.asp?article=702312&Glesbygdsetablering_taktik_f%C3%B6r_mc-g%C3%A4ng), 2005-09-28.

²⁵ Palmkvist, Joakim. Tätare samarbete mellan gängerna, Sydsvenskan, 2006-02-28.

²⁶ Rikskriminalpolisen. Organiserad brottslighet i Sverige 2005, sid. 29.

och narkotikahandel.²⁷ För att klara av att köpa narkotika utomlands, smuggla in den i Sverige, sälja narkotikan i Sverige och tvätta pengarna som man får in av försäljningen så krävs det en välutvecklad organisation. Andra former av brottsliga huvudaktiviteter är människohandel och ekonomisk brottslighet.

Bredvid denna huvudaktivitet bedrivs specialistbrott inom den organiserade brottsligheten. Denna form av brottslighet bedrivs sporadiskt och utifrån vilka specialkunskaper som för tillfället finns i nätverket. Exempel på specialistbrott är vapensmuggling, bedrägerier, ekonomisk brottslighet, illegal indrivningsverksamhet och olika former av rån.

Som en följd av huvudbrott och specialistbrott begås så kallade följd brott. Dessa brott har inget syfte i sig utan är en bieffekt av annan brottslighet. Om ett kriminellt nätverk skall begå ett rån mot en värdetransport så behövs både vapen och stulna bilar. Vid anskaffandet av dessa begås ofta så kallade följd brott. Exempel på följd brott är vapenbrott, mord, våldsanvändning, penningtvätt och systemhotande brottslighet.

Tillsammans med den kriminella verksamheten bedriver kriminella grupper även legal verksamhet såsom restauranger eller verksamhet inom den legala sexindustrin. Genom att ha legal verksamhet bredvid den kriminella så kan de tvätta pengarna från den kriminella verksamheten. De kan även dölja den illegala verksamheten bakom den legala.²⁸

2.4 Mc-gängen som exempel

I Sverige bildades den första Hells Angels-klubben 1993 i Malmö. Det var mc-gänget Dirty Dräggels som fick fullvärdigt medlemskap i Hells Angels. 1994 bildades den första Bandidos-klubben i Sverige genom att Morbids utanför Helsingborg blev medlemmar i moderorganisationen. Detta blev startskottet för det nordiska mc-kriget mellan Hells Angels och Bandidos. Samma år inträffade den första våldsamma incidenten med dödlig utgång mellan mc-gängen. Det skedde på en nattklubb där Morbids medlemmar höll till. När medlemmar ur Hells Angels dök upp startade skottlossning. En person ur Hells Angels dödades och tre skadades. Efter detta var mc-kriget i full gång runt om i Norden. Massmedia i de olika länderna rapporterade frekvent om olika skottlossningar och bombexplosioner. Först i juni 1997 kom gängen överrens om vapenvila efter att 11 personer dött och 96 personer skadats.²⁹

Enligt rikskriminalpolisen i Sverige är mc-gängen inte några organiserade kriminella grupper i vanlig bemärkelse. Anledningen till att rikskriminalpolisen är av denna uppfattning är att det inte finns några bevis på att

²⁷ Brå-rapport 2002:7. Organiserad brottslighet – lösa maskor eller fasta nätverk, sid. 27.

²⁸ Rikskriminalpolisen. Problembild 2007, sid. 19 ff.

²⁹ Brå-rapport 1999:6. Mc-brott, sid. 16f.

vinsten från den kriminella verksamheten går direkt till mc-gänget.³⁰ Vinsten delas istället mellan de som begår brottet, vilka i sin tur sponsrar mc-klubbarna. Mc-gängens huvudsakliga syfte är därmed inte att begå brott utan fungerar mer som ett eget litet samhälle med egna lagar och ekonomiska och sociala skyddsnet.³¹ Ett annat tecken på att mc-gängen inte kan klassificeras som organiserade kriminella grupper är att det inte är alla som är med i mc-gängen som är misstänkta för något brott eller som har dömts i domstol. Dessa personer är dock i minoritet. Ibland förekommer det dock organiserad brottslighet inom mc-gängen. Den organiserade brottsligheten begås då av medlemmar inom mc-gänget och eventuellt tillsammans med andra utanför gänget. Detta kan dock inte likställas med att mc-gänget i helhet begår den organiserade brottsligheten.

Mc-gängen kan dock klassas som löst sammansatta kriminella nätverk. De enskilda individernas verksamhet inom mc-gängen och klubbarnas stora betydelse i sammanhanget gör att man ofta klassar mc-gängen som organiserade brottslingar.³²

---

³⁰ Rikskriminalpolisen. Organiserad brottslighet i Sverige 2004, sid. 13f.

³¹ Sernhede, Ove. Bland änglar och banditer på två hjul i antologin Olja, krom och manlig gemenskap – en antologi om bikerkulturen, sid. 17.

³² Brå-rapport 1999:6. Mc-brott, sid. 32f.

3 Systemhotande brottslighet

I detta kapitel skall jag definiera systemhotande brottslighet och vilka brottstyper som innefattas i begreppet, nämligen påverkan på rättskedja, utpressning och korruption. Därefter skall jag redogöra för den systemhotande brottslighetens utbredning i Sverige med utgångspunkt från de tre olika brottstyperna. Jag skall även beskriva vilka som huvudsakligen begår den systemhotande brottsligheten. Slutligen skall jag redogöra för mc-gängens systemhotande brottslighet.

3.1 Definition av systemhotande brottslighet

Systemhotande brottslighet innebär enligt rikskriminalpolisens definition en systematisk påverkan eller manipulation av rättssystemet och samhället i syfte att underminera förmågan att beivra och bestraffa brott. Huvudsyftet med systemhotande brottslighet är att skrämja rättsväsendets tjänstemän, myndigheters tjänstemän eller samhällets invånare till passivitet för att på så vis få makt i samhället.³³ Systemhotande brottslighet kan delas in i tre olika typer av brottslighet. Dessa typer av brott är påverkan på rättskedjan, utpressning och korruption. Det bör dock poängteras att brottsformerna som omfattas av begreppet systemhotande brottslighet inte alltid leder till hot av rättssystemet, exempelvis brottstypen utpressning leder i många fall inte till någon påverkan av rättssystemet.

3.1.1 Brott som påverkar rättskedjan

Påverkan på rättskedjan omfattar våld och hot mot tjänsteman, övergrepp i rättssak eller andra åtgärder för att avskräcka personer från att vidta rättsliga åtgärder.³⁴ För våld eller hot mot tjänsteman döms den som förgriper sig på någon i sin myndighetsutövning eller som tvingar eller hindrar denne från åtgärd eller som en hämndaktion för redan tagna beslut.³⁵ Vanligtvis rör det sig om kartläggning av polismäns liv, hot och trakasserier mot poliser. Vidare avses sabotage och försök att skada poliser. Slutligen avses också begäran att få ut offentliga handlingar som kommit till polischefer.

För övergrepp i rättssak döms den som med våld eller hot om våld angriper någon för att denne gjort anmälan, fört talan, vittnat eller avgett utsaga eller för att hindra denne att göra det. Paragrafen omfattar även angrepp i form av annan gärning eller hot om en sådan gärning som medför lidande, skada

---

³³ Rikskriminalpolisen. Problembild 2007, sid. 25.

³⁴ Rikskriminalpolisen. Organiserad brottslighet i Sverige 2005, sid. 18.

³⁵ BrB 17:1.

eller olägenhet. I detta brott omfattas hot och våld mot vittnen och målsägande inför rättegångar.³⁶ Det finns flera exempel då grovt och allvarligt våld använts mot bevispersoner för att dessa skall ta tillbaka den information som lämnats till polisen eller för att de vid rättegången skall ha glömt bort det inträffade. Misshandel är ett inte ovanligt exempel på påverkan av bevispersoner. Det finns även andra mer utstuderade exempel av påverkan på bevispersoner. Personer har skrämmts till tystnad genom att de under vapenhot fått gräva sin egen grav eller att de via post fått avhuggna kroppsdelar hemskickade.³⁷

3.1.2 Utpressning

För utpressning döms den som genom olaga tvång förmår någon till handling eller underlåtenhet som innebär vinst för gärningsmannen och skada för den tvungne eller någon i dess ställning.³⁸ Utpressning innebär att näringsidkare tvingas betala för att få ett beskydd mot utpressarna själva eller att näringsidkarna måste betala påhittade skulder. Det kan även röra sig om att utpressaren hotar att avslöja näringsidkarens gråa verksamhet som bokföringsbrott eller att denne saknar tillstånd för verksamheten. För att slippa bli anmäld måste den utpressade betala stora summor till utpressaren.³⁹

3.1.3 Korruption

Ett alternativ till att använda hot och våld för att skaffa sig makt i samhället är korruption. Korruption är ett tvådelat brott och omfattar bestickning och mutbrott. Bestickning innebär att någon utlovar, lämnar eller erbjuder en otillbörlig belöning exempelvis mutor, erbjudande om förmånliga köp och sexuella tjänster till en arbetstagare med ett uttalat eller underförstått syfte att få en förmån. Belöningen kan även vara ett uttryck av tacksamhet för en förmån som redan erhållits.⁴⁰ Med mutbrott avses de fall då en arbetstagare tar emot, låter sig utlovas eller begär belöning för sin tjänsteutövning. Arbetstagaren är dock inte straffbar om denne direkt avvisar erbjudandet.⁴¹

3.1.4 Andra former av påverkan

Det förekommer även andra former av hot och trakasserier som inte kan anses vara olagliga men som kan upplevas som mycket inkräktande och hemska för den som utsätts. Dessa trakasserier kan förekomma i både muntlig och skriftlig form. De kan lämnas per telefon, i brev, per e-post eller via sms. Ofta saknas avsändare och hoten ges i förtäckt form. Det är

---

³⁶ BrB 17:10.

³⁷ SOU 2004:1. Ett nationellt program om personsäkerhet, sid. 117.

³⁸ BrB 9:4.

³⁹ Rikskriminalpolisen. Problembild 2007, sid. 26.

⁴⁰ BrB 17:7 och 17:17.

⁴¹ BrB 20:2 och 20:5.

vanligt förekommande att man förklarar för den utsatte att man vet något om dennes familjeförhållande eller bostadsförhållanden, exempelvis ”vi vet att du har en hustru och en dotter”. Det kan även röra sig om situationer då de som trakasserar utan anledning befinner sig i närheten av den utsattes bostad, arbetsplats eller barnens skola eller dagis. Andra exempel på dolda trakasserier är att det utan den utsattes vetskap sätts in en annons i tidningen angående försäljning av dennes bostad eller att det kommer blommor utan avsändare när den utsatte fått barn. Under rättegången förekommer det även mycket trakasserier. Den åtalade kan i dessa fall ha med ett stort antal anhöriga och vänner som inte gör något konkret hotande men närvaron vittnar om den åtalades styrka och hur farlig denne kan vara i samhället. Inom mc-gången är det även vanligt att personer på åhörarläktaren har sina klubbvästar på sig för att skapa rädsla och osäkerhet hos vittnen och målsägare.⁴²

3.2 Den systemhotande brottslighetens utbredning i Sverige

Skåne är det län i Sverige som var mest utsatt för systemhotande brottslighet under 2005. De vanligaste formerna av systemhotande brottslighet i Skåne är skadegörelse, hot och våld mot polis och telefonterror. I stadsdelen Rosengård försökte kriminella under året påverka polisen genom mordbrand och bombhot.⁴³

För att komma fram till hur utbredd den systemhotande brottsligheten är i dagens Sverige använder jag mig av statistiska uppgifter om hur många brott som lagförs varje år. Det kan dock inte uteslutas att det finns ett mörkertal i antalet övergrepp. Jag skall behandla de olika systemhotande brotten var och en för sig.

3.2.1 Brottsom påverkar rättskedjan

Brå gjorde under 2005 den mest omfattande undersökningen i Sverige om otillåten påverkan riktad mot myndighetspersoner.⁴⁴ Syftet med undersökningen är att undersöka förekomsten av trakasserier, hot, våld och korruption av mer allvarligt slag som är riktad mot personal inom rättsväsendet och tillsyns- och kontrollmyndigheter och som kan påverka dennes myndighetsutövning.⁴⁵ I undersökningen framgår att 12 procent av de tillfrågade har utsatts för allvarliga trakasserier, hot och/eller våldshandlingar mellan den 1 januari 2004 och sommaren 2005. Med

---

⁴² SOU 2004:1. Ett nationellt program om personsäkerhet, sid. 116f.

⁴³ Rikskriminalpolisen. Problembild 2007, sid. 26.

⁴⁴ Undersökningen omfattar 5638 tjänstemän inom polisen, tullen, kustbevakningen, kronofogdemyndigheten, skatteverket samt åklagare, domare, nämndemän.

⁴⁵ Brå-rapport 2005:18. Otillåten påverkan riktad mot myndighetspersoner, sid. 11f.

allvarliga hot och/eller våldshandlingar avses ”handlingar där du uppfattat att gärningspersonen haft motiv och förmåga att sätta kraft bakom orden, i syfte att påverka dig i ditt arbete”.⁴⁶ Bland domare, nämndemän och åklagare utgör allvarliga trakasserier en stor andel av utsattheten. Hos poliser är fördelningen mellan de tre påverkanssätten mer jämn.⁴⁷

Vid en studie av Brås officiella brottsstatistik över lagförda fall av våld eller hot mot tjänsteman⁴⁸ kan konstateras att det är ett relativt vanligt förekommande brott. I statistiken tas dock ingen hänsyn till i vilken situation som hotet eller våldet utövats. Därmed kan inte alla fallen som registreras anses vara systemhotande brottslighet men det ger en fingervisning över i vilken utsträckning hot och våld mot tjänsteman förekommer. Under 2004 lagfördes 3352 personer för detta brott. Det kan även konstateras att antalet lagförda brott har stigit konstant under 1990-talet och 2000-talet. Från 1995 fram till 2004 har det skett en ökning med antalet lagförda domar med 33,5 procent.

Övergrepp i rättssak är ett annat brott som begås i syfte att påverka rättskedjan. Under 2004 lagfördes 553 personer för övergrepp i rättssak. I beräkningen ingår både normalgraden av brottet och grovt brott. Även övergrepp i rättssak har ökat konstant på senare år. Mellan 1995 och 2004 ökade antalet lagförda brott i övergrepp i rättssak med 60 procent. Det måste anses finnas ett stort mörkertal vad gäller antalet faktiska övergrepp i rättssak. Med anledning av brottets natur är det många som utsatts för det som inte vågar anmäla det.⁴⁹

3.2.2 Utpressning

I Brås officiella statistik om antalet lagförda brott av utpressning kan man se att det skett en kraftig ökning under 1990-talet och 2000-talet. 2004 lagfördes 104 fall av utpressning vilket innebär en ökning på hela 197 procent från 1995. Antalet fall av utpressning har stigit konstant och kraftigt. Trots den kraftiga ökningen är siffran för antalet lagförda brott för utpressning inte särskilt stor. Mörkertalet för utpressning bör vara hög då utpressning ofta riktas mot personer som själva bedriver ”grå” verksamhet, exempelvis restauranger som fuskar med bokföringen. Med anledning av att de själva har något att dölja är det säkert flera som väljer att inte anmäla utpressningen utan bara betalar istället. Även med tanke på brottets hotande karaktär är det säkerligen flera som drar sig för att anmäla brottet.⁵⁰

---

⁴⁶ Brå rapport 2005:18. a.a., sid. 47.

⁴⁷ Brå rapport 2005:18. Otillåten påverkan riktad mot myndighetspersoner, sid. 48 ff.

⁴⁸ All statistik i detta kapitel omfattar alla domar, strafföreläggande och åtalsunderlåtelse.

⁴⁹ Brås officiella statistik framtagen av Leif Petersson på Brå.

⁵⁰ Brås officiella statistik framtagen av Leif Petersson på Brå.

3.2.3 Korruption

I Brås undersökning från 2005 framgår att 5,7 procent av de tillfrågade fått någon form av otillbörligt erbjudande mellan den 1 januari 2004 och sommaren 2005. Med otillbörligt erbjudande avses muta eller annan otillbörlig belöning som är kopplad till tjänsteutövningen. Domare (1,3 % av de tillfrågade), nämndemän (0,8 % av de tillfrågade) och åklagare (2,5 % av de tillfrågade) får endast i liten utsträckning otillbörliga erbjudanden. Inom polisen förekommer det fler otillbörliga erbjudanden (6,6 % av de tillfrågade) men inte lika många som inom kustbevakningen (13,9% av de tillfrågade) eller tullen (10,2% av de tillfrågade). De bakomliggande orsakerna anses vara ekonomiska orsaker, att de vill visa tacksamhet eller att de vill skydda sin kriminella verksamhet.⁵¹ Denna form av otillåten påverkan utövas i högre grad än de andra formerna av mer sofistikerade brottslingar.⁵² Under 2004 lagfördes fjorton fall av bestickning. Under 1990-talet och 2000-talet har antalet lagförda brott legat ganska konstant på mellan fem och femton lagförda brott per år.⁵³

Inom svenska polismyndigheten, åklagarmyndigheten och domstolsväsendet är man vad som är känt inte drabbad av mutbrott. I domarens och åklagarens yrken och i nämndemännens utövning värderas opartiskheten högt och man är motståndskraftiga mot påverkan. Inom kriminalvården finns det dock problem med kriminalvårdare som mutas av de intagna.⁵⁴ Under 2004 lagfördes nio fall av mutbrott. Antalet lagförda mutbrott har legat konstant på mellan fem och tio per år under 1990-talet och 2000-talet.⁵⁵ Transparency International, vilket är den enda från regeringar oberoende internationella organisation mot korruption, publicerar varje år en sammanställning över hur korrumpierade de olika europeiska länderna är. I 2003 års sammanställning ansågs Sverige vara Europas sjätte minst korrumpierade land. De tre minst korrumpierade länderna i Europa var Finland, Island och Danmark.⁵⁶

3.3 Upphovsmännen till systemhotande brottslighet

Det är mycket intressant och nödvändigt, för att kunna gå vidare i min redogörelse, att studera vem som ligger bakom de systemhotande brotten. Även i detta avsnitt skall jag behandla de olika brotten vart och ett för sig.

---

⁵¹ Brå-rapport 2005:18. Otillåten påverkan riktad mot myndighetspersoner, sid. 139ff.

⁵² Rikskriminalpolisen. Systemhotande brottslighet i Sverige 2004, sid. 8 f.

⁵³ Brås officiella statistik framtagen av Leif Petersson på Brå.

⁵⁴ Rikskriminalpolisen. Organiserad brottslighet i Sverige 2005, sid. 18ff.

⁵⁵ Brås officiella statistik framtagen av Leif Petersson på Brå.

⁵⁶ Mobilisering mot narkotika- organiserad kriminalitet, grov narkotikabrottslighet, sid. 54.

3.3.1 Brott som påverkar rättskedjan

Det finns flera olika intressenter som ligger bakom systemhotande brottslighet. I rapporten från Brå om otillåten påverkan på myndighetspersoner särskiljs fyra olika grupper av intressenter. Den första gruppen omfattar personer med någon form av störning. Som exempel nämns desperata personer, missbrukare eller rättshaverister. Den andra gruppen omfattar personer med ideologisk eller politisk inriktning såsom olika extremistorganisationer. Den tredje gruppen är personer med en direkt kriminell inriktning. Härmed avses enskilda kriminella, ungdomsgäng, gängbildningar i förorten, fängelsegång, mc-gäng, etniskt sammansatta nätverk och annan typ av organiserad brottslighet. Slutligen nämns intressenter inom den egna organisationen, såsom kollegor eller chefen.⁵⁷ Allvarliga trakasserier, hot och våld mot tjänstemän utförs till största delen av personer med en störning.⁵⁸ Den näst största gruppen är personer med direkt kriminell inriktning.⁵⁹

Domare och till viss del åklagare trakasseras och hotas till största delen av personer med störning. Som orsak till trakasserier och hoten nämns hat, ilska, besvikelse och frustration. Det är främst poliser och tulltjänstemän som utsätts för allvarliga trakasserier och hot från personer med kriminell anknytning. Tullen trakasseras och hotas till största delen av organiserade brottslingar med inriktning på smuggling och öststatskriminella grupperingar. Polisen blir till största delen trakasserade och hotade av ungdomsgäng och mc-gäng. Bland mc-gäng anges som bakomliggande orsak till trakasserier att de skyddar den egna kriminella verksamheten och att de gör maktdemonstrationer. Inom ungdomsgängen nämns även motivet att höja sin status i gruppen.⁶⁰

Våld drabbar nästan enbart poliser och tulltjänstemän. Tulltjänstemännen utsätts för våld från organiserade brottslingar med inriktning på smuggling och personer i desperata situationer. Poliser angrips med våld till största delen av ungdomsgäng. Andelen våldsituationer som utförs av personer med kriminell inriktning är lägre än vid allvarliga trakasserier eller hot. Anledningen till detta är att fängelsegång och mc-gäng inte i någon hög utsträckning använder sig av våld. De drar nytta av sitt dåliga rykte och har därför mindre behov av att utöva våld.⁶¹

För personer som utsätts för trakasserier, hot eller våld upplevs situationen som betydligt värre om den utsatte vet eller har en föreställning om att intressenten har kapaciteten att utföra grova kriminella handlingar. Det som speciellt utmärker organiserade brottslingar är att de har möjlighet eller har ett rykte om sig att de har möjlighet att verkställa de hot som de uttalar.⁶² Även i bedömningen av om brottet är av normalgraden eller grovt tas

⁵⁷ Brå rapport 2005:18. Otillåten påverkan riktad mot myndighetspersoner, sid. 27.

⁵⁸ Allvarliga trakasserier: 54 %. Allvarliga hot 48 %. Våld: 60 %.

⁵⁹ Allvarliga trakasserier: 40 %. Allvarliga hot: 45 %. Våld: 41 %.

⁶⁰ Brå rapport 2005:18. a.a., sid. 76 ff.

⁶¹ Brå rapport 2005:18. a.a., sid. 89 ff.

⁶² Brå rapport 2005:18. a.a., sid. 98.

hänsyn till huruvida den som hotar har möjlighet att realisera hotet. I hovrätten för västra Sverige dömdes en man som efter en misshandel uppsökt målsägandes bostad och beskrivit hur farliga de personer som åtalats var. Vidare erbjöds han pengar om han tog tillbaka sina uppgifter. Om han inte tog tillbaka sina uppgifter eller fördröjde rättegången skulle han utsättas för allvarligt våld i någon form. Brottet ansågs vara grovt då våldet som uttalats skulle kunna utföras av organiserade kriminella och att hotet skett med syfte att personen skulle undgå ansvar för ett våldsbrott.⁶³

3.3.2 Utpressning

Genom att skapa skräck hos laglydiga medborgare kan kriminella bedriva utpressning mot diverse olika personer och företagare.⁶⁴ Det finns flera exempel på fall där exempelvis medlemmar i mc-gäng har använt sitt medlemskap för att ingjuta rädsla hos de utsatta. I exempelvis Uddevalla levde en man under åtta månader med hot från män med anknytning till kriminella mc-gäng. Vid hottillfällena bar männen kläder med märken som visade att de tillhör Red and White Crew vilken är en supporterklubb till Hells Angels.⁶⁵

I vissa fall köper även mc-gängs medlemmar fordringar och driver in dessa fordringar med våldsamma metoder. En man med anknytning till Bandidos och en annan man med anknytning till X-team, vilken är ett supportergäng till Bandidos, dömdes för försök till utpressning av Svea hovrätt efter att de iklädda kläder med emblem som visade att de har kontakter med mc-gäng hotat och sedan skjutit den utsatte i benet. I Svea hovrätts dom konstateras att ”bärande av emblem eller uppträdande i viss klädsel kan i vissa situationer jämföras med en indirekt åsiktsyttring vilken kan innebära ett hot. Bandidos, liksom ett antal andra s.k. mc-klubbar, torde av allmänheten främst förknippas med allvarlig brottslighet innefattande bl.a. indrivning av pengar med våldsamma metoder. Medlemmarna i Bandidos är naturligtvis medvetna om detta förhållande. Det kan [ ] hållas för visst att A.O. redan vid besöket hos H.R. den 11 februari 2004 bar kläder med Bandidos emblem just i syfte att skrämma H.R. till betalning.” Mannen som utsattes var tvungen att efter attentaten flytta med hela sin familj, ha livvakt under arbetstid och hans barn var tvungna att byta skola. Familjen har även varit tvungen att lägga om sina rutiner genom att låna bilar för att inte åka i samma bil varje dag och hela tiden bära larpaket som är direktkopplade till polisen.⁶⁶

---

⁶³ Hovrätten för Västra Sverige: målnummer B4269-02.

⁶⁴ Brå rapport 2005:18. Otillåten påverkan riktad mot myndighetspersoner, sid. 28.

⁶⁵ Johansson, Lars-Ove. Medlemmar i mc-gäng åtalade, Göteborgs-posten, 2005-09-22.

⁶⁶ Svea hovrätt, målnummer B7774-04.

3.3.3 Korruption

Den största grupp som ligger bakom korruption är gruppen enskild individ. En annan stor grupp är företag som har ekonomiska motiv att korrumpas. Poliser och domare anger företag som en intressent bakom korruption. Flera poliser som anger företag som intressent gör det med hänvisning till att företag uppskattar att polisen kommer till deras företag så att de känner sig trygga och belönar denna trygghet. Även domare anger uppskattning som anledning till korruption. Den tredje största gruppen är organiserad brottslighet med inriktning på smuggling, vilka främst anges av tulltjänstemän.⁶⁷ Denna form av otillåten påverkan utövas i högre grad än de andra formerna av mer sofistikerade brottslingar.⁶⁸

3.4 Mc-gängen som exempel

I detta avsnitt skall jag inleda med att redogöra för den faktiska systemhotande kriminalitet som begås inom mc-gängen. Därefter skall jag beskriva den rädsla och den uppbyggda bild som finns för mc-gängen i samhället.

3.4.1 Mc-gängens faktiska kriminalitet

Det kan konstateras att den totala brottsbelastningen inom mc-gängen är mycket hög. Medlemmarna i mc-gängen har i genomsnitt en kriminell karriär på åtta år. I bara Skåne misstänks årligen 150-200 personer med anknytning till mc-gäng för grova brott.⁶⁹

Rikskriminalpolisen gjorde under 2004 en undersökning av mc-gängs medlemmars brottsregister. Utdraget från brottsregistret rörde brott begångna mellan 1999-2004. Undersökningen utgick ifrån medlemmarna i Hells Angels och Bandidos. En jämförelse gjordes med det registerutdrag som låg till grund för brottsförebyggande rådets rapport om mc-brottslighet från 1999. Detta registerutdrag omfattade brott begångna 1991-1998.

Det har inte skett någon större förändring i omfattningen av mc-gängens brottslighet mellan 1998 och 2004. Däremot har karaktären på brottsligheten ändrats något efter att mc-kriget upphörde 1997. Den största förändringen ligger i att mc-gängens medlemmar idag inte längre begår våldsbrott i samma utsträckning som under 1990-talet. En minskning av domar för misshandel har skett från 10,9 till 7,2 brott per 100 personer och år. Våldshandlingarna som begicks under 1990-talet var främst riktade mot konkurrerande mc-klubbar och ingick som ett led i mc-kriget.

---

⁶⁷ Brå rapport 2005:18. Otillåten påverkan riktad mot myndighetspersoner, sid. 145ff.

⁶⁸ Rikskriminalpolisen. Systemhotande brottslighet i Sverige 2004, sid. 8 f.

⁶⁹ Mobilisering mot narkotika- organiserad kriminalitet, grov narkotikabrottslighet, sid. 38.

Våldshandlingar som begås idag utförs istället av mc-gängens supporterklubbar som fungerar som ”musklerna” hos mc-gängen. Även våldsamt motstånd och hot eller våld mot tjänsteman har enligt brottsregistret minskat från 5,3 brott per 100 personer 1998 och 2,2 brott 2004. Egentligen har dock verksamheten bara flyttats över till supportergruppen som fyrdubblat antalet incidenter per år totalt sett. De enda typerna av våldsbrott som faktiskt minskat efter mc-krigets slut är mord, dråp, människorov och stämpling. Dessa brott har minskat från 10,9 brott per 100 personer och år under 1998 till 7,2 brott under 2004.

Mc-gängen kan idag fokusera mer och mer på vinstgivande kriminalitet med en tredje part som offer. Ett tecken på detta är att antalet domar inom mc-gängen för utpressning har femdubblats från 1,8 brott per 100 personer 1998 till 9,5 2004. Bandidos medlemmar har fördubblat antalet domar med utpressning men den största ökningen står Hells Angels för. Bandidos står dock för ökningen av antalet vapenbrott och olaga vapeninnehav. En ökning av dessa brott har skett från 8,6 brott per år per 100 personer under 1998 till 9,5 brott 2004. Brott som hänger samman med utpressning, såsom olaga hot, tvång och frihetsberövande, har stigit från 5,8 brott per år 1998 till 8,3 brott 2004. Även annan form av systemhotande brottslighet har ökat inom mc-gängen. Brotten ofredande, hemfridsbrott, övergrepp i rättssak och mened bland mc-gängen har ökat från 2,4 brott per år under 1998 till 3,9 brott per år 2004.

Sammanlagt begick Hells Angels och Bandidos fler systemhotande brott 2004 än under 1998. Ökningen av brott per 100 personer gick från 36,3 1998 till 41,2 2004. Mc-gängens supportergrupp begår idag dubbelt så många systemhotande brott som vad Hells Angels och Bandidos gjorde på 1990-talet. Dessa tillsammans med fängelsegängen begår idag flest systemhotande brott av de kriminella nätverken i Sverige. Vad gäller de mest avancerade systemhotande brotten står fortfarande Hells Angels och Bandidos för dessa.⁷⁰

3.4.2 Rädslan för mc-gängen

Mc-gängens systemhotande brottslighet är tvådelad. För det första omfattar den de hot och hämndaktioner som ibland förekommer mot vittnen, tjänstemän och så vidare och som jag redogjorde för i det förra kapitlet. För det andra omfattar den de alternativa påverkansformerna (se avsnitt 3.1.4) såsom dolda hot och att de visar sig med emblem-täckta klubbvästar. För att kunna bedriva alternativ påverkan krävs en rädsla för organisationen hos allmänheten. Grunden till rädslan för mc-gängen ligger i det mc-krig mellan Bandidos och Hells Angels som rasade på 1990-talet. Mc-gängens medlemmar visade under dessa år ingen som helst respekt för rättsväsendet utan tog lagen i egna händer genom hämndaktioner. De visade även att de är beredda att använda mycket grovt våld. De byggde under dessa år upp ett kapital av fruktan. Denna bild har polis och media hjälpt till att sprida av

---

⁷⁰ Rikskriminalpolisen. Systemhotande brottslighet i Sverige 2004, sid. 6ff.

mc-gängens verksamhet. De har utmålat mc-gängen som mycket farliga vilket ökar rädslan hos allmänheten.⁷¹

Media har ända sedan de första mc-gängen slog sig ner i Sverige intresserat sig för dessa mytomspunna klubbar. De drivs till att berätta allt om mc-gängen och skriver gärna även om egna spekulationer. Detta gör att rättsväsendet påverkas genom att alla dras in i den hetsstämning som finns mot mc-gängen. Det finns en risk för att åklagare och polis kan bli rädda för att driva mc-relaterade mål och att dessa mål i större utsträckning skrivs av. Det finns även en risk att mc-medlemmar kan komma att behandlas annorlunda än andra i rättsväsendet, att de till exempel lättare döms för brott än andra i samhället eller att de får högre straff.⁷²

Vid en jämförelse av antalet domar för en person som idag är med i ett kriminellt mc-gäng med antalet domar innan personen var med i mc-gänget så har den totala brottsligheten i genomsnitt ökat med en tredjedel. Samtidigt halverades antalet domar när det gäller den systemhotande brottsligheten. Detta gör att det finns anledning att befara att utsatta personer inte vågar anmäla de systemhotande brotten. Vad gäller medlemmar i fängelsegång var inte utvecklingen densamma. För personer i dessa gäng ökade antalet domar med en tredjedel men här ökade även antalet domar avseende systemhotande brott i samma takt. Bland mc-gängens supporterklubbar fanns samma tendenser som hos moderorganisationerna. Även hos medlemmar i supportergruppen ökade brottsligheten med en tredjedel. De systemhotande brotten för dessa medlemmar låg dock oförändrade vilket tyder på en minskning i anmälningsbenägenheten.⁷³ Konsekvensen av detta blir att rättsväsendet inte fungerar som det skall i förhållande till mc-gängens medlemmar och deras supportergrupp, vilket hotar rättsväsendet i stort. Även i kontakten med myndigheter kan ett medlemskap i ett mc-gäng påverka utgången av vissa beslut. Det finns indikationer på att tjänstemännen inom diverse myndigheter inte ingriper mot mc-gängens medlemmar som de gör mot andra.⁷⁴

---

⁷¹ Brå-rapport 1999:6. Mc-brott, sid. 44.

⁷² Cedergren, Annette. Pressetik och Hell's Angels i antologin Olja, krom och manlig gemenskap – en antologi om bikerkulturen, sid. 141ff.

⁷³ Rikskriminalpolisen. Systemhotande brottslighet i Sverige 2004, sid. 8.

⁷⁴ Brå-rapport 1999:6. Mc-brott, sid. 32 ff.

4 Aktuella lösningsförslag mot den systemhotande brottsligheten

I följande kapitel skall jag göra en inventering av de mest aktuella förslagen för hur man skall stoppa den systemhotande brottsligheten i Sverige. Inledningsvis skall jag redogöra för de lösningsförslag som rör rättsväsendets tillvägagångssätt i kampen mot den organiserade brottsligheten. Därefter skall jag undersöka hur övriga myndigheter kan bedriva kampen mot den organiserade brottsligheten.

4.1 Brottsbekämpande myndigheters möjligheter att beivra den systemhotande brottsligheten

I detta avsnitt skall jag redogöra för de möjligheter som de brottsbekämpande myndigheterna, främst polisen, har att bekämpa de kriminella nätverken och de förslag som finns för att stärka deras möjligheter. Flera av förslagen som jag redogör för är led i regeringens satsning mot den organiserade brottsligheten och de kriminella nätverken. Genom att slå ut nätverken försvinner även deras systemhotande brottslighet. Regeringen skall bland annat stärka rikspolisstyrelsens organisation och samarbete med andra myndigheter genom en ny enhet under rikskriminalpolisen.⁷⁵

Det finns förslag på att polisen skall skapa ett gemensamt register över yrkeskriminella så att de lättare kan identifiera de kriminella nätverken. Även förslag på deras utökade användning av straffprocessuella tvångsmedel för att säkra teknisk bevisning och deras användning av skyddsidentiteter för att få fram bevisning genom att poliser arbetar ”undercover”, skall diskuteras. Jag skall även undersöka möjligheten att slå ut kriminella nätverk genom att stärka kampen mot deras ekonomiska tillgångar. Avslutningsvis kommer Nova – projektet att fungera som exempel på hur polisen systematiskt försöker störa ut kriminella nätverk.

4.1.1 Register över yrkeskriminella

För att alla polismyndigheter skall vara samordnade och kunna dra nytta av varandras kunskaper finns det förslag på att polisen skall få ett nationellt

---

⁷⁵ Justitiedepartementet, pressmeddelande. Krafttag i kampen mot grov organiserad brottslighet, 2006-04-03.

dataregister över misstänkta och dömda kriminella. Registret skall benämnas Y-databasen vilket står för yrkeskriminella databasen. Databasen skall ersätta de enskilda system som varje polismyndighet har idag. I dagens system så har varje polismyndighet ett dataregister som avser de yrkeskriminella som är aktiva i det polisområdet men det finns ingen information från andra polismyndigheter. Då polisen söker efter någon kriminell som är verksam i ett annat polisområde krävs att man söker i flera olika databaser. Det nya förslaget gör att polisens arbete i jakten på kriminella blir snabbare och bättre. Förslaget initierades av Henrik Malmquist som är chef för länskriminalen i Skåne under ett möte med rikspolisstyrelsens operativa råd. När hela databasen är utbyggd beräknas den omfatta 500 yrkeskriminella.⁷⁶

I Sverige regleras registrering av människor i personuppgiftslagen (1998:204). Syftet med denna lag är att skydda människor mot att deras personliga integritet kränks genom behandling av personuppgifter.⁷⁷ I lagen förbjuds behandlingen av så kallade känsliga uppgifter om vilken ras, etniskt ursprung, politiska åsikter, religiös eller filosofisk övertygelse, medlemskap i fackförening, hälsa eller sexualliv en person har.⁷⁸ Det finns dock undantag till förbudet att behandla dessa känsliga uppgifter. De får lov att behandlas om det är nödvändigt för att rättsliga anspråk skall kunna fastställas, göras gällande eller försvaras.⁷⁹ Det finns även möjligheter för regeringen eller den myndighet som regeringen bestämt att meddela föreskrifter om ytterligare undantag från förbudet, om det behövs med hänsyn till allmänt intresse.⁸⁰ Således kan personuppgiftslagen vid rättsliga anspråk eller viktigt allmänintresse ge utrymme för ökad registrering. Det krävs dock att i föreskrifter som avser ingrepp i den enskildes personliga förhållanden i förhållandet mellan den enskilde och det allmänna skall regleras i lag.⁸¹

Lagen som ger möjligheter att göra en ökad registrering av känsliga uppgifter är polisdatalagen (1998:622). Där regleras att uppgifterna om en person inte får behandlas enbart på grund av vad som är känt om personens känsliga personuppgifter, såsom etniska ursprung, politiska åsikter eller sexuella läggning. Undantag görs då en persons uppgifter behandlas på annan grund, då får uppgifterna kompletteras med känsliga uppgifter om det är oundgängligen nödvändigt för syftet med behandlingen.⁸² Enligt förarbetet kan undantaget tillämpas i polisens arbete att samla in och bearbeta information för att klarlägga om brottslig verksamhet har utövats eller kan komma att utövas och som inte utgör förundersökningen.⁸³

---

⁷⁶ Evander, Carl Johan. Polisen skapar register över yrkeskriminella, Sydsvenska, 2006-03-26.

⁷⁷ Personuppgiftslagen (1998:204)1§.

⁷⁸ Personuppgiftslagen (1998:204) 13§.

⁷⁹ Personuppgiftslagen (1998:204) 16§.

⁸⁰ Personuppgiftslagen (1998:204) 20§.

⁸¹ RF 8:3.

⁸² Polisdatalagen (1998:622) 5§.

⁸³ Prop. 1997/98: 97. Polisens register, sid. 101.

I Danmark finns det redan ett avancerat datasystem för att söka efter kriminella. Den danska databasen uppdateras kontinuerligt med även mindre förseelser för att polisen skall kunna följa hur de kriminella samarbetar och rör sig. Med hjälp av det danska systemet ges det även möjlighet för polisen att se vilka kriminella som bor i närheten av en plats när det inträffar ett nytt brott. I Sverige är det idag inte tillåtet med ett så avancerat datasystem som det danska.⁸⁴

4.1.2 Straffprocessuella tvångsmedel

För att kunna säkerställa den tekniska bevisningen i en brottsutredning krävs ibland straffprocessuella tvångsåtgärder. Straffprocessuella tvångsåtgärder omfattar exempelvis hemlig kameraövervakning, hemlig teleavlyssning och teleövervakning som används i brottsutredande syfte.

Polisens behov av att använda tvångsmedel i brottsbekämpningen skall ställas mot det intrång i den tilltalades rättssfären som användningen av tvångsmedel innebär. Vid användande av tvångsmedel skall principerna om ändamål, behov och proportionalitet tillgodoses. Medborgare är skyddade mot intrång i rättssfären såsom kroppsvisitation, kameraövervakning och avlyssning.⁸⁵ Undantag till detta skydd kan endast göras i lag och ändamålet för undantaget måste även vara godtagbart i ett demokratiskt samhälle.⁸⁶ I Europakonventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna, som är lag i Sverige, skyddas rätten till privat- och familjeliv.⁸⁷ I Europadomstolens praxis⁸⁸ har fastslagits att hemlig teleövervakning och teleavlyssning omfattas av rätten till privat- och familjeliv. Inskränkningar i denna rättighet får endast göras med stöd av lag då det är strängt nödvändigt för att skydda den nationella säkerheten eller för att förhindra oordning eller brott. Med i bedömningen måste även övriga samhällsmedborgares krav på polisen arbete om förebyggande av brottslighet och möjligheten till lagföring tas med.⁸⁹

Regleringar om användning av kameraövervakning och som därmed utgör undantag till RF och Europakonventionen finns i lagen (1995:1506) om hemlig kameraövervakning. Lagen om hemlig kameraövervakning omfattar dolda, fjärrmanövrerade kameror som används av polisen under förundersökningen. Hemlig kameraövervakning får ske för brott som inte föreskriver straff som understiger två års fängelse eller försök, förberedelse eller stämpling till sådant brott. I andra fall än förundersökning är polisen hänvisad till lagen (1998:150) om allmän kameraövervakning. Polisen måste då informera om att de använder kameror.⁹⁰

---

⁸⁴ Evander, Carl Johan. Polisen skapar register över yrkeskriminella, Sydsvenska, 2006-03-26.

⁸⁵ RF 2:6.

⁸⁶ RF 2:12.

⁸⁷ Europakonventionen om mänskliga rättigheter, artikel 8.

⁸⁸ Kruslin v. Frankrike.

⁸⁹ Prop. 2005/06:177. Åtgärder för att förhindra vissa särskilt allvarliga brott, sid. 40ff.

⁹⁰ Prop. 2005/06:177. a.a., sid. 15ff.

Med hemlig teleavlyssning avses att man avlyssnar bland annat vad som sägs i telefonsamtalet och hemlig teleövervakning innebär att man övervakar bland annat vilka nummer som det övervakade numret ringer till eller från vilka nummer det övervakade numret får samtal. Ofta används båda tvångsmedlen i samma ärende. Regleringarna för avlyssning eller övervakning av telefonnummer regleras i RB 27 kapitel. Dessa tvångsmedel får användas endast i förundersökningar. För teleavlyssning gäller att det för brottet inte är föreskrivet lindrigare straff än två års fängelse och för teleövervakning sex månader. Det krävs även att åtgärden är av synnerlig vikt för utredningen. Genom lagen (1952:98) med särskilda bestämmelser om tvångsmedel i vissa brottmål utökas möjligheten att använda kameraövervakning, teleavlyssning och teleövervakning i brottmål. Vid vissa angivna brott, främst mot rikets säkerhet, får dessa tvångsmedel användas även om straffminimum understiger två år. I dessa fall har även åklagaren rätt att besluta om kameraövervakning om ett beslut av domstolen skulle fördröja utredningen eller leda till annan olägenhet.⁹¹

Regeringen ger som förslag att polisen skall få använda teleavlyssning, hemlig teleövervakning, och kameraövervakning för att förhindra vissa allvarliga brott. Således behöver inte någon förundersökning ha inletts och därmed ingen som är skäligen misstänkt för brottet. Med allvarliga brott omfattas bland annat högmålsbrott, brott mot rikets säkerhet, allmänfarliga brott och terroristbrott. Även brott som hotar vårt demokratiska system, därför att de riktar sig mot personer inom rättssystemet, politiker eller journalister omfattas. Som exempel ges systemhotande brottslighet som utförs av mc-gäng. Tvångsmedlet måste vara av synnerlig vikt för att kunna förhindra den brottsliga verksamheten och skälen för åtgärden måste kunna uppväga det intrång som det innebär för den som utsätts. Tillståndet skall lämnas av allmän domstol och vid tillståndsprövningen skall offentliga ombud delta. Uppgifter som kommer fram genom användningen av tvångsmedel och som omfattar annan brottslig verksamhet får användas för att förhindra brott. Om det kommer fram uppgifter om redan begångna brott får dessa uppgifter endast användas för att utreda brottet om det skulle ha föranlett tvångsmedelsanvändning enligt den nya lagen.⁹²

Regeringen har även gett ett förslag om att polisen skall få lov att använda sig av buggning. Med buggning eller hemlig rumsavlyssning avses hemlig avlyssning av samtal, som allmänheten inte har tillträde till, med hjälp av tekniskt hjälpmedel. Med buggning avses dock inte hemlig telefonavlyssning.⁹³ Buggning är inte tillåtet enligt svensk lag.⁹⁴ I utredningen om buggning föreslogs att buggning skall få användas i förundersökning mot brott som kan ge minst fyra års fängelse och då åtgärden är av synnerlig vikt för utredningen. Buggningen får endast ske på platser där det finns särskild anledning att anta att den misstänkte kommer

---

⁹¹ Prop. 2005/06:177. Åtgärder för att förhindra vissa särskilt allvarliga brott, sid. 18ff.

⁹² Prop. 2005/06:177. a.a., sid. 49ff.

⁹³ Prop. 2005/06:178. Hemlig rumsavlyssning, sid. 47f.

⁹⁴ BrB 4:9a.

att uppehålla sig och får inte avse samtal mellan den åtalade och dennes försvarare, på en läkarmottagning eller i en biktstol.⁹⁵

I de övriga nordiska länderna förekommer det även där diskussioner om tvångsmedel. I Finland infördes det under 2005 en lag som möjliggör att använda teleavlyssning i brottsförebyggande syfte. Teleavlyssningen får användas då det rör sig om terroristbrott eller då någons liv eller hälsa omedelbart hotas. Det krävs även att uppgifterna som man kan få fram skall ha synnerlig vikt för förhindrande eller utredning av brott. Även i Norge infördes det under 2005 lagändringar angående utredningsmetoder för brottsbekämpande myndigheter. Lagändringarna tar bland annat sikte på säkerhetspolisens brottsförebyggande verksamhet och avser att förhindra terroristhandlingar, olovlig underrättsverksamhet och de allra mest allvarliga angreppen mot representanter för vissa myndigheter. Tvångsmedel skall i dessa fall kunna användas trots att det inte finns förutsättning att inleda förundersökning.⁹⁶

4.1.3 Skyddsidentitet

Polisen har idag möjlighet att få fiktiva personuppgifter, så kallade skyddsidentiteter, då de deltar i spanings- eller utredningsverksamhet som gäller allvarlig brottslighet eller verksamhet för att förebygga sådan brottslighet. Polisen har i flera olika situationer behov av att hemlighålla sin identitet. Det kan röra sig om situationer då polisen bedriver spaning mot misstänkta och i kontakten med informatörer, det vill säga kriminella som bidrar med information till polisen. I dessa situationer har polisen länge kunnat anta en skyddsidentitet och polisen jobbar då, som det heter på engelska, ”undercover”. Skyddsidentiteten innebär att man med fiktiva personuppgifter ger sig själv en ny identitet. För att skyddet skall vara så täckande som möjligt är det önskvärt att de fiktiva uppgifterna förs in i bland annat körkort, pass och folkbokföringsregister. De skyddsidentiteter som införs i olika register benämns då kvalificerade skyddsidentiteter. Idag kan man som polis inte skapa sig en kvalificerad skyddsidentitet fullt ut. Polisen kan använda fingerade personuppgifter men han har inte rätt att införa dessa uppgifter i folkbokföringsregistret. I lagen (1991:483) om fingerade personuppgifter finns dock undantag till då man kan införa fiktiva personuppgifter i folkbokföringsregistret. Det är i de fall då en person är utsatt för hot om allvarlig brottslighet. Det räcker sålunda inte att polisen är på väg in i ett farligt uppdrag som kan leda till hot.⁹⁷

Syftet med en täckidentitet är att förhindra att polisens dolda spaningsarbete avslöjas, vilket skulle leda till att spaningsarbete går om intet och att polisen och dess anhängiga utsätts för fara. Det finns tre vägledande principer för polisen i deras dolda spaningsmetoder. Den första principen är att polisen aldrig själv får begå brott för att efterforska eller avslöja ett brott. För det

---

⁹⁵ Prop. 2005/06:178. a.a., sid. 49ff.

⁹⁶ Prop. 2005/06:177. Åtgärder för att förhindra vissa särskilt allvarliga brott, sid. 106f.

⁹⁷ Lagen (1991:483) om fingerade personuppgifter 1§

andra får polisen aldrig provocera eller förmå någon annan att begå brott. Slutligen får inte heller polisen av spaningsskäl låta bli att vidta föreskrivna åtgärder mot brott eller en person som är misstänkt för brott. Därtill måste behovs- och proportionalitetsprinciperna var uppfyllda.⁹⁸

Regeringen föreslår i en proposition att användandet av skyddsidentitet bör lagregleras för att tillgodose rättssäkerhetens krav på förutsägbarhet, för att klargöra för polisen vilka regler som gäller och för att minimera risken att hamna i en juridisk gråzon. Regeringen föreslår att skapandet av skyddsidentiteter, det vill säga förutsättningen att i folkbokföringsregistret och i olika identitetshandlingar ta in fiktiva personuppgifter, skall regleras i lag. En förutsättning för att en tjänsteman skall få ta del av en skyddsidentitet är att det är nödvändigt att uppgifter inte skall röjas. Det krävs även att det finns en påtaglig risk för att röjandet skulle motverka verksamheten eller utsätta dem som berörs av verksamheten för allvarlig fara. I ett beslut om skyddsidentitet skall man även ta hänsyn till de olägenheter som skyddsidentiteten kan innebära för andra. Skyddsidentiteten skall enligt förslaget kunna föras in i folkbokföringsregistret, på körkortet, pass eller andra identitetshandlingar. Sekretess skall gälla för de uppgifter som hänför sig till ett ärende om skyddsidentitet, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att verksamheten hos den ansökande myndigheten motverkas.⁹⁹

4.1.4 "Go for the money"

Uttrycket "go for the money" har blivit ett internationellt slagord mot den organiserade brottsligheten. Med "go for the money" menas att man utvecklar arbetsmetoder, samverkansformer och lagstiftning för att möjliggöra en effektiv kamp mot de organiserade brottslingarnas ekonomiska tillgångar. I många fall är det svårt att ta ifrån den kriminelle dess pengar, bilar, fastigheter och andra tillgångar som tillskansats genom kriminalitet. Detta gör att även om brottslingen måste avverka ett fängelsestraff så kan denne, efter straffet, utnyttja brottsbytet för investeringar i nya brott eller för att leva ett gott liv. Förverkande av tillgångar är ett sätt att komma åt de tillgångar som den kriminelle kommit över i samband med brott. Även egendom som varit hjälpmedel vid brott är viktigt att kunna förverka. Förverkande av hjälpmedel förebygger att liknande brott kan begås.

Förverkande används dock endast i liten utsträckning mot kriminella grupperingar som ägnar sig åt organiserad brottslighet trots att dessa gärningsmän ofta disponerar över mycket pengar. Brottsbekämpande myndigheter har idag mycket svårt att komma åt dessa medel eftersom den kriminelle lätt kan undkomma förverkandet genom att exempelvis skriva över tillgångar på släkt och vänner. Beslut om förverkande tas av allmän domstol och verkställs av kronofogdemyndigheten. Den förverkade egendomen tillfaller då staten. Förverkande regleras för brottsbalkens brott i

---

⁹⁸ Lagrådsremiss till prop. 2005/06:149. Kvalificerad skyddsidentitet, sid.17ff.

⁹⁹ Lagrådsremiss till prop. 2005/06:149. Kvalificerad skyddsidentitet, sid.27ff.

brottsbalkens 36 kapitel. Förverkande är även tillämpligt på utbyte av brott enligt annan lag om det för brottet är föreskrivet fängelse i mer än ett år.¹⁰⁰

Utbyte av brott skall förklaras förverkat om det inte kan anses vara uppenbart oskäligt.¹⁰¹ Med utbyte av brott avses konkret egendom som någon kommit över genom brott eller ett uppskattat värde av det som åtkommit. Med utbyte avses även egendom som man köpt för brottsbytet. Detta omfattar egendom som trätt in i stället för utbytet, avkastningen av utbytet samt avkastningen av det som trätt i stället för utbytet exempelvis avkastning av aktier som köpts för brottsbytet. I dessa fall kan det uppstå stora bevisproblem.¹⁰² Även vad någon har tagit emot som ersättning för kostnader i samband med ett brott, om mottagandet utgör brott.¹⁰³ Förverkande kan ske antingen genom sakförverkande eller genom värdeförverkande. Med sakförverkande innebär att en viss egendom förklaras förverkad det vill säga att ägaren till egendomen förlorar sin rätt till denna. Värdeförverkande innebär att man förverkar värdet av en viss egendom eller förtjänst av begånget brott och den berörde får då betala ett visst belopp till staten.¹⁰⁴

Regleringar mot penningtvätt är ett annat viktigt ekonomiskt inslag i kampen mot den organiserade brottsligheten. Med penningtvätt avses omvandling eller överföring av egendom som härrör från brott med syfte att hemlighålla eller dölja egendomens ursprung eller dess rätta beskaffenhet.¹⁰⁵ Banker och andra finansiella institut har en skyldighet att kontrollera identiteten hos dem man gör affärer eller transaktioner åt. Vid misstanke om penningtvätt finns en skyldighet att rapportera detta till polisen.¹⁰⁶ Syftet med att reglera penningtvätt är att förhindra att finansiella systemet och näringsverksamheter utnyttjas för penningtvätt och därmed att svarta pengar flyter in i den legala ekonomin.¹⁰⁷

4.1.5 Nova – projektet som exempel

Under hösten 2003 inleddes inom polisen i Stockholms län projektet Nova. Projektet verkar mot den grova och organiserade brottsligheten i länet. I projektet finns en projektledare, Ove Berggren, och en biträdande projektledare. Knutna till projektet är även vissa poliser inom kriminalunderrättelsetjänsten. Målet med projektet är att döma Stockholms grövsta

---

¹⁰⁰ Prop. 2004/05:135. Utökade möjligheter att förverka utbyte av och hjälpmedel vid brott m.m., sid. 71.

¹⁰¹ BrB 36:1.

¹⁰² Prop. 2004/05:135. Utökade möjligheter att förverka utbyte av och hjälpmedel vid brott m.m., sid. 85ff.

¹⁰³ BrB 36:1.

¹⁰⁴ Prop. 2004/05:135. Utökade möjligheter att förverka utbyte av och hjälpmedel vid brott m.m., sid. 72ff.

¹⁰⁵ Lag (1993:768) om åtgärder mot penningtvätt, 1§.

¹⁰⁶ Lag (1993:768) om åtgärder mot penningtvätt, 9§.

¹⁰⁷ Prop. 1998/99:19. Ändringar i lagen (1993:768) om åtgärder mot penningtvätt, m.m., sid. 24.

kriminella och att minska nyrekryteringen till den grova eller organiserade brottsligheten. Varje polismästare i Stockholms åtta polismästardistrikt fick välja ut de mest brottsaktiva i länet. 149 personer valdes ut och dessa personer blev ”Nova – markerade”, det vill säga samlades i ett register för fortsatt behandling i projektet.¹⁰⁸ Vid uttagningen av de som skulle finnas med på listan utgick man ifrån Europarådets kriterier av vad som innefattar organiserad brottslighet. Enligt Ove Berggren så krävs det misstanke om kriminella handlingar för brott som inte föreskriver lindrigare straff än två års fängelse för att en person skall bli aktuell för Nova - markering. Det krävs även att personen begår brott i samarbete med andra och under lång tid samt att de kriminella strävar efter vinning eller makt. Ove Berggren säger att man även tar hänsyn till om den kriminelle kan vara en förebild för ungdomar. Detta görs genom en subjektiv bedömning från polisens sida.¹⁰⁹

Projektet består av flera olika delar men en viktig del är ett ökat samarbete mellan de olika polismästardistrikten men även samarbete mellan polisen och kommunen.¹¹⁰ I Nova - projektets plan finns även en samverkansplan med andra myndigheter. Bland annat samarbetar man med rikskriminalpolisen, åklagarmyndigheten, ekobrottsmyndigheten, tullen, kronofogdemyndigheten och migrationsverket. I de fall där insatserna rör ungdomar finns även samarbete med sociala myndigheter och skolor. Enligt sekretesslagen får polisen dock inte lämna ut namn på personer till andra myndigheter. Därmed vet andra myndigheter inte vilka som är grovt kriminella och Nova - markerade. Detta kan enligt Ove Berggren leda till svårigheter med samarbetet mellan myndigheter. Han anser dock inte att sekretesslagen bör ändras utan anser att generalklausulen är tillräcklig då avvikelser från sekretesslagen bör göras.¹¹¹

Projektet kommer att fortsätta i framtiden med nya kriminella som skall störas ut. Vid årsskiftet 2005/06 beslutades att projekt Nova 2 skulle inledas. Denna gång skall dock projektet utvidgas genom samarbete med polisen i Malmö, Göteborg och Köpenhamn.¹¹² I Nova 2-projektet har polisen förfinat arbetsmetoderna. Den största förändringen är att man denna gång jobbar mer underrättelsebaserat. Detta innebär att det är kriminalunderrättelsetjänsten som uppmärksammar att man bör göra en insats på ett speciellt område. Ärendet föredras sedan för den operativa ledningsgruppen som tar beslutet om insatsen. Till Nova – projektets verkställande finns sedan hela poliskåren som resurs. Insatserna varar olika länge, från en dag upp till ett och ett halvt år. Projektet blir på detta sätt mer målbaserat. Redan från början vet man vad som skall genomföras och vilken förväntad effekt man kan vänta sig. Under Nova 2 jobbar man även utefter fyra fokusområden. Det första fokusområdet är grovt kriminella, vaneförbrytare eller yrkeskriminella. Det andra är ungdomar som befinner sig i riskzonen

---

¹⁰⁸ Törnqvist, Elin. Stockholmspolisen punktmarkerar grova brottslingar, Svensk polis, 2004-12-22.

¹⁰⁹ Telefonintervju med Ove Berggren.

¹¹⁰ Polismyndigheten i Stockholm. Årsrapport 2005, sid. 14.

¹¹¹ Telefonintervju med Ove Berggren.

¹¹² Wahldén, Christina. Polisen vill störa ut kriminella nätverk, Svenska Dagbladet, 2006-02-20.

till en kriminell karriär. Den tredje är specifika brottsfenomen. I Stockholm jobbar man med projektet ”Europa” som inriktar sig på människohandel för sexuella ändamål och ”Laura” med inriktning på grova rån. Dessa projekt har pågått i över ett år. Det fjärde och sista fokusområdet är det som kallas för ”slasktratten”. Med ”slasktratten” menas övriga, kortare insatser. Insatserna sker med mellan 15 och 100 poliser som koncentrerar sig på en viss företeelse. Ett exempel på en sådan kort intensiv insats var när Stockholms polis kontrollerade ett fyrtiotal ungdomar i en av Stockholms förorter angående narkotika. Slutligen har man även inför Nova 2 - projektet reviderat listan med grovt kriminella.¹¹³

4.2 Övriga myndigheters möjligheter att beivra den systemhotande brottsligheten

Även andra myndigheter än de rent brottsbekämpande myndigheterna har möjlighet att störa ut de kriminella nätverken. I detta avsnitt skall jag först göra en studie över de sekretessregler som finns mellan myndigheter. Därefter skall jag undersöka möjligheten för försäkringskassan och skatteverket att störa ut de kriminella nätverken.

4.2.1 Samarbete mellan myndigheter

Internationellt kallas denna form av samarbete för ”task force”. Detta innebär ett strukturerat och målinriktat samarbete under en kortare eller längre tidsperiod, mellan myndigheter, nationellt eller internationellt, i syfte att bättre ta till vara de samlade resurserna för att så effektivt som möjligt nå avsett resultat. Samarbetet kan gälla ett fenomen/ en brottstyp eller rikta sig mot en kriminell organisation/ett nätverk eller en individ. Med detta avses inte de traditionella samarbeten som sker mellan två myndigheter i Sverige. För att det skall vara frågan om ”task force” krävs ett speciellt samarbete. Dessa former av samarbete är inte väl utvecklade i Sverige.¹¹⁴

Samarbetet begränsas i Sverige av de sekretessbestämmelser som finns mellan myndigheter. Varje myndighet bestämmer själv hur sekretessbestämmelserna skall tillämpas. I normala fall följer inte tillämpningen av en sekretessbestämmelse med till nästa myndighet. Det är då den mottagande myndighetens regler för sekretess som gäller.¹¹⁵

Huvudregeln i Sverige för allmänna handlingar är offentlighetsprincipen,¹¹⁶ det vill säga att alla har rätt att ta del av allmänna handlingar. För att få lov

---

¹¹³ Telefonintervju med Ove Berggren.

¹¹⁴ Mobilisering mot narkotika- organiserad kriminalitet, grov narkotikabrottslighet, sid. 92.

¹¹⁵ <http://www.forsakringskassan.se/omfk/offentlig/sekretess/?page=/privatpers/index.php>.

2006-04-13.

¹¹⁶ TF 2:1.

att begränsa offentlighetsprincipen krävs ett skyddsvärt intresse, exempelvis rikets säkerhet, beivrande av brott eller skyddet av enskilda förhållanden och att undantaget anges i lag.¹¹⁷ Sekretessen regleras för offentliga verksamheter i sekretesslagen och enligt dess huvudregel gäller sekretessreglerna även mellan myndigheter.¹¹⁸ Sekretess är dock inget hinder mot att uppgift lämnas ut om det är nödvändigt att den utlämnande myndigheten skall kunna fullgöra sin verksamhet.¹¹⁹ För att uppgift skall få lov att lämnas ut krävs att det är nödvändigt för att myndigheten skall kunna fullgöra ett visst åliggande. Det räcker inte att myndigheten blir mer effektiv om uppgiften lämnas ut, därmed får användningen av regeln ses som begränsad.¹²⁰ Det krävs även att den berörda myndigheten begär ut uppgiften från den andra myndigheten. Uppgiften får då lov att lämnas ut om det inte möter hinder på grund av sekretess eller med hänsyn till arbetets behöriga gång.¹²¹ Till skillnad från de allmänna handlingar som enligt offentlighetsprincipen skall lämnas ut till enskilda personer skall myndigheten lämna ut alla uppgifter till den myndighet som begär dem.¹²²

Sekretess hindrar aldrig att uppgifter lämnas till regeringen eller riksdagen. Inte heller omfattar de att uppgifter lämnas till en annan myndighet om det är föreskrivet i lag eller förordning.¹²³ Oftast bygger det dock på att det finns en begäran om informationen från den andra myndigheten. Föreskrifterna finns i bland annat lagen om allmän försäkring och socialtjänstlagen.¹²⁴ Sekretess hindrar inte heller att uppgifter lämnas till andra myndigheter om uppgiften behövs för ett rättsligt förfarande vid myndighet mot någon rörande hans deltagande i verksamheten vid den myndighet där uppgiften finns. Det samma gäller för omprövning av beslut hos den myndighet där uppgiften finns eller vid revision av denna myndighet. I brottmålsförfarande hindrar inte sekretess att sakkunnig på myndigheten får yttra sig i domstol eller till åklagare som bedriver förundersökning. Vid misstanke om brott får sekretessbelagda uppgifter lämnas till polis eller åklagare om fängelse är föreskrivet för brottet och det kan antas föranleda annan påföljd än böter.¹²⁵ I sekretesslagen finns även en generalklausul¹²⁶ som reglerar att sekretessbelagd uppgift får lämnas mellan myndighet om det är uppenbart att intresset av att uppgiften lämnas har företräde framför det intresse som sekretessen skall skydda. Denna generalklausul är dock inte tillämplig på alla myndigheter. Den får bland annat inte användas på sekretess inom hälso- och sjukvården samt inom socialvården. Regleringar i andra lagar och förordningar kan även utesluta att generalklausulen används.¹²⁷

---

¹¹⁷ TF 2:2.

¹¹⁸ SekrL (1980:100) 1:3.

¹¹⁹ SekrL (1980:100) 1:5.

¹²⁰ Skatteverket. Offentligt eller hemligt, 2003, sid. 160.

¹²¹ SekrL (1980:100) 15:5.

¹²² Skatteverket. a.a., sid. 139.

¹²³ SekrL (1980:100) 14:1.

¹²⁴ <http://www.forsakringskassan.se/omfk/offentlig/sekretess/?page=/privatpers/index.php>. 2006-04-13.

¹²⁵ SekrL (1980:100) 14:2.

¹²⁶ SekrL (1980:100) 14:3.

¹²⁷ Justitiedepartementet. Offentlighet och sekretess hos det allmänna, 1999, sid. 16ff.

4.2.2 Försäkringskassan

Personer som begår försäkringsbedrägerier har inte sällan anknytning till annan kriminell verksamhet såsom skattebrott, penningtvätt eller organiserad brottslighet. Bidragen används då som ett medel för att dölja andra illegala inkomster.¹²⁸ 2002 gjordes en jämförelse av polisens lagföringsregister med samtliga av försäkringskassans anmälda bidragsfuskare. I undersökningen framkom att 78 procent av bidragsfuskarna lagförts tidigare. I denna siffra inkluderas inte brott som endast gav ordningsbot.¹²⁹

Stockholmspolisen och försäkringskassan samarbetade under våren 2006 för att kunna avslöja misstänkt fusk mot försäkringskassan bland mc-gängens medlemmar. Man samkörde då polisens brottsregister med försäkringskassans register. I granskningen framkom att drygt 40 procent av Hells Angels medlemmar i Stockholm är sjukpensionärer. I en av Hells Angels supporterklubbar i Stockholm har 7 av 10 medlemmar sjukpension från försäkringskassan på grund av depression. Nästan alla är sjukskrivna av samma privatpraktiserande allmänläkare. Bidragsfusket skiljer sig dock på olika ställen i landet. I Stockholm är bidragsfusket bland kriminella ett stort problem och även i Värmland är problemet utbrett. Över hela landet är dock mörkertalet stort. Vid avslöjande om bidragsfusk framkommer sällan huruvida fuskaren har kriminell bakgrund eller koppling till någon kriminell organisation.¹³⁰

Det finns ett stort behov av att kontrollera kriminella personers bidragsfusk då de mer och mer har intresserat sig för socialförsäkringar och satt i system att lura samhället på bidragspengar. Regeringen har i år satsat 150 miljoner kronor i en extra kontrollsatsning hos bland annat försäkringskassan. Denna satsning har bland annat lett till ett samarbete mellan försäkringskassan, polis och åklagare i Värmland där mc-gängen expanderat kraftigt under de senaste åren. Tillsammans skall man försöka hitta effektiva kontrollmetoder av de kriminella nätverken. Anledningen är att man inom försäkringskassan inte har någon gemensam arbetsmetod för hur man skall kontrollera medlemmar i de kriminella nätverken. Thomas Falk som är fuskstrateg på försäkringskassan beskriver projektet som svårt eftersom man inte kan kontrollera kriminella mc-gängs medlemmar på samma sätt som andra samhällsmedborgare. Det krävs ett större samarbete med polisen vilket inte är särskilt vanligt vid försäkringskassans kontroller. Projektet som endast är i uppstartningsskedet finns bara i Värmland men skall komma hela försäkringskassan till del.¹³¹

---

¹²⁸ Brå rapport 2005:10. När olyckan inte är framme – bedrägeri mot allmän och privat försäkring, sid. 76.

¹²⁹ Brå rapport 2005:10. a.a., sid. 42.

¹³⁰ TV 3. Insider, 2006-04-20.

¹³¹ Telefonintervju med Thomas Falk.

Samarbetet mellan myndigheter begränsas ofta av sekretessbestämmelser. För försäkringskassan gäller den så kallade socialförsäkringssekretessen.¹³² Bestämmelsen innebär att det föreligger sekretess hos försäkringskassan i olika slag av ärenden om förmåner och ersättningar. Sekretessen skyddar en persons hälsotillstånd eller andra personliga förhållanden om avslöjandet av uppgiften kan leda till att personen eller någon till den anhörig lider men. Försäkringskassan har endast en skyldighet att lämna ut uppgifter om den enskildes adress, arbetsgivarens namn och adress samt den enskildes ekonomiska förhållanden till bland annat kronofogdemyndigheten eller skatteverket om det behövs i ett ärende där. Det krävs dock att den berörda myndigheten begär ut informationen.¹³³ Det pågår en av regeringen tillsatt utredning angående informationsutbyte mellan myndigheter. Idag finns det ingen möjlighet för myndigheter att tipsa varandra om bidragsfusk som förekommer inom andra myndigheter men som framkommit i den egna myndighetens utredningar. Myndigheter har endast rätt att få information från andra myndigheter vid direkta frågor vilket är svårt eftersom de inte vet vad de skall fråga om. Utredningen verkar för att jobba fram ett system som ökar informationsutbytet mellan myndigheter och gör att myndigheter skall kunna tipsa varandra om vilka som begär bidragsfusk. Idag sätter sekretesslagen käppar i hjulet för denna form av samarbete. Utredningen skall vara klar i oktober och sekretessbestämmelserna är det sista som skall utredas i uppdraget.

Försäkringskassan planerar att jobba mer efter en modell som nu används i Västerås där polis, försäkringskassan och åklagare har utvecklat ett samarbete. Då skatteverket, försäkringskassan eller polisen får in anmälningar som leder till förundersökningar, har åklagaren rätt att om det förekommer fusk förmedla impulser till de övriga berörda myndigheterna. Om exempelvis skatteverket gör en anmälan om skattebrott eftersom en person drivit en verksamhet utan att skatta för den och åklagaren upptäcker under förundersökningen att den som begått skattebrottet även fuskar till sig sjukersättning från försäkringskassan har åklagaren rätt att förmedla denna information till försäkringskassan som då har möjlighet att stoppa utbetalningarna. Denna modell som går under namnet Västmanlandsmodellen har visat sig mycket effektiv i bekämpningen av bidragsfusket. Thomas Falk anser att samarbetet mellan myndigheter är en väldigt viktig framgångsfaktor och den enda vägen till en minskning av bidragsfusket.¹³⁴

4.2.3 Skatteverket

Även skatteverket bedriver mycket samarbete med andra myndigheter i kampen mot bidragsfusket. Samarbete finns med ekobrottsmyndigheten, rikspolisens, kronofogdemyndigheten, försäkringskassan, tullen och åklagarmyndigheten. Det har enligt Lars Lundh på skatteverket dock inte

---

¹³² SekrL 7:7.

¹³³ Förordningen (1980:995) om skyldigheter för de allmänna försäkringskassorna att lämna ut uppgifter till andra myndigheter, 3§.

¹³⁴ Telefonintervju med Thomas Falk.

tillkommit några extra pengar från regeringen för en extra kontrollsatsning. Däremot har det tillkommit 420 tjänster i kampen mot den ekonomiska brottsligheten.

Samarbetet med andra myndigheter är tvådelat. Det är en strategisk del där man i de olika myndigheterna diskuterar inriktningar på kampen mot organiserad brottslighet, dess mål och vilka resurser man har att tillgå för att kunna samköra de olika myndigheterna. Den andra delen är operativ. På skatteverket i Göteborg har man utvecklat ett lokalt underrättelsecentrum (LUC) där polis, åklagare, skatteverkets fiskala del och försäkringskassan skall samarbeta. Denna typ av operativ verksamhet skall i framtiden utvidgas till andra städer också.

Lars Lundh anser inte att sekretessreglerna mellan myndigheterna utgör något problem då det rör ett konkret fall. Rör det ett fall där man vet vad man skall fråga om eller då generalklausulen är tillämplig så är det inte några problem att få ut information från en annan myndighet. Inte heller i de fall då det finns misstankar om brott och information behöver lämnas till polis eller åklagare finns det några problem med sekretesslagen. Däremot skulle Lars Lundh gärna se att sekretesslagen gav möjligheter till ett större samarbete mellan skatteverket och försäkringskassan. Det finns flera exempel på beröringspunkter mellan dessa myndigheter. Det finns enligt Lars Lundh personer som fuskar genom att ta ut dubbla bidrag och här skulle han vilja se att dessa myndigheter gavs en större möjlighet att beivra detta fusk. Han anser att man borde lagreglera så att det kunde ske ett friare och tidigare utbyte av information mellan myndigheter eftersom han anser att sekretessen inte gagnar någon.¹³⁵

Skatteverket bedriver verksamhet på både skatteområdet och avseende folkbokföring. Dessa två verksamheter är dock helt skilda åt vad gäller sekretessregleringar och informationsutbyte mellan verksamheten på skatteområdet och folkbokföringsområdet ses som informationsutbyte mellan två olika myndigheter.¹³⁶

I Danmark har man i flera år använt sig av olika metoder för att bekämpa den organiserade brottsligheten och framför allt mc-gängen. Bland annat har danska skattemyndigheten, ”told og skat”, spelat en avgörande roll i bekämpningen av denna kriminalitet. I de fall då man inte kan lagföra medlemmarna i de kriminella mc-gängen för våldsbrott försöker man istället fälla dem för skattesvindleri. Detta kallas i Danmark för ”projekt Al Capone”. Den store maffialedaren Al Capone kunde aldrig fällas för något våldsbrott men han sattes i fängelse och försvann därmed från den kriminella arenan för skattesvindleri. ”Told og skat” har utrett flertalet fall av skattefusk bland mc-medlemmarna. Under 2004- 2005 krävde det danska skatteväsendet in 35 miljoner svenska kronor från gängmedlemmar och

---

¹³⁵ Telefonintervju med Lars Lundh.

¹³⁶ Skatteverket. Offentligt eller hemligt, 2003, sid. 154.

deras affärsbekanta.¹³⁷ 2004 dömdes den lokale Hells Angels presidenten i danska Århus för skattesvindler på mellan 1,1 och 1,3 miljoner danska kronor efter att polis och skattemyndigheterna granskat hans tillgångar och funnit att dessa inte stod i proportion till hans deklarerade inkomstuppgifter. Även på den svenska sidan av sundet har Al Capone-målet fått ligga som förebild i kampen mot den organiserade brottsligheten och mc-gängen. En specialgrupp med personal från "told og skat", polisen i Sverige och Danmark samt svenska skatteverket tillsattes för att granskningen skall ske på båda sidor sundet.¹³⁸ Gruppen skall framför allt granska de danska mc-gängens medlemmar som är skrivna på adresser runt om i Sverige, framförallt i Skåne. Den danska polisen har en teori om att de danska mc-medlemmarna söker sig till Sverige för att bedriva sin kriminella verksamhet härifrån istället. Anledningen till detta kan vara att den svenska polisen inte har samma möjligheter som den danska att använda polismetoder som exempelvis buggning och användandet av infiltratörer i jakten på grovt kriminella.¹³⁹

---

¹³⁷ www.dn.se/DNet/road/Classic/article/0/jsp/print.jsp?&a=507762. Danska skattmasen slår mot mc-gäng, 2005-12-26.

¹³⁸ Marinsson, Petra och Forsberg, Magnus. Export av kriminella till Sverige? SOS Skydd och säkerhet, nummer 04, 2004, sid. 7ff.

¹³⁹ www.dn.se/DNet/road/Classic/article/0/jsp/print.jsp?&a=219551. Danska gängmedlemmar synas i Sverige, 2004-01-03.

5 Den systemhotande brottslighetens brottsoffer

I förra kapitlet diskuterades olika aktuella lösningsförslag mot den systemhotande brottsligheten. Dessa gick ut på att försöka bekämpa de kriminella nätverk som begår den systemhotande brottsligheten. Förutom att försöka slå ut de kriminella nätverken och på så sätt minska den systemhotande brottsligheten krävs det även andra åtgärder för att minska effekterna av denna typ av brottslighet. Det krävs att samhället kan skydda de som utsätts eller riskerar att utsättas för denna typ av brottslighet. I detta kapitel skall jag fokusera på de som utsätts för systemhotande brottslighet och hur man skall kunna skydda dessa. Innan jag diskuterar detta skydd skall jag dock diskutera huruvida det finns utrymme för bevispersoner, främst vittnen, att vara anonyma i en svensk rättegång.

5.1 Anonyma vittnen

Det föreligger vittnesplikt i Sverige och vittnesmålet skall redogöras för under huvudförhandlingen. Det är ytterst få fall då vittnesmålet får tas upp utom huvudförhandlingen. Detta förekommer då det inte är möjligt för vittnet eller målsägande att infinna sig vid huvudförhandlingen eller om en inställelse skulle medföra kostnader eller olägenheter som inte står i rimligt förhållande till betydelsen av att förhöret hålls vid huvudförhandlingen.¹⁴⁰ Om det finns anledning att anta att vittnen av rädsla på grund av parts eller åhörarens närvaro inte berättar sanningen får rätten besluta att den åtalade eller åhöraren inte får vara med under förhöret.¹⁴¹ Samma reglering finns för målsägande.¹⁴² När parten återvänder har denne rätt att få vittnesmålet återgett och rätt att ställa frågor.

Det finns även andra sätt som möjliggör att vittnen och åtalade inte behöver vistas i domsalen tillsammans. Bevisning får tas upp per telefon om det är lämpligt med hänsyn till bevisningens art.¹⁴³ Det får då inte röra sig om komplicerade fall. Möjligheten till telefonförhör har främst skapats för att förenkla domstolsförfarandet. Idag är det även möjligt att genomföra videokonferenser i rättegången enligt lagen (1999:613) om försöksverksamhet med videokonferens i rättegång. Videoupptagning av bevis får genomföras om det är lämpligt med hänsyn till bevisningens art och övriga omständigheter eller om det skulle innebära kostnader eller olägenheter som inte står i proportion till betydelsen av att parten inställer sig i

---

¹⁴⁰ RB 36:19.

¹⁴¹ RB 36:18.

¹⁴² RB 37:3.

¹⁴³ RB 46:7, 2st.

rättssalen.¹⁴⁴ I förarbetena till lagen tas som exempel upp att vittnen och målsägande känner sig hotade.¹⁴⁵

Det finns således regleringar som möjliggör att bevispersonen inte behöver möta den åtalade i en rättegång. Vittnena kan dock inte vara helt anonyma i Sverige. Detta anses strida mot den juridiska principen att man skall ha full insyn i det som ligger till grund för domen. I Europakonventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna fastslås rätten till en rättvis rättegång.¹⁴⁶ Enligt denna rättighet har man som åtalad bland annat rätt till att ställa frågor till de vittnen som förekommer i rättegången. Vittnena kan dock enligt europadomstolens praxis¹⁴⁷ vara anonyma om vittnet inte är det enda eller huvudsakliga bevisningen.

I Danmark kan idag användas anonyma vittnen i undantagsfall. För att stärka vittnets situation kan domstolen hemlighålla vittnens namn och adress för den tilltalade i brottmål. En förutsättning för anonymiteten är att åtgärden är utan betydelse för den tilltalades försvar. Den tilltalade kan även tvingas lämna rättssalen medan ett vittne hörs om denne känner rädsla för den tilltalade. Det är endast i få fall möjligheten till anonyma vittnen har tillämpats i Danmark. I Norge finns det möjlighet att hålla vittnen anonyma vid allvarliga brott. Detta kan ske under förutsättning att det skulle uppstå en fara för vittnets eller dess närståendes liv, hälsa eller frihet om vittnets identitet blev känd. För att få använda anonyma vittnen krävs således att det är nödvändigt och att det kan ske utan väsentliga olägenheter. I Finland kan vittnen höras utan att den tilltalade är närvarande om vittnet känner fruktan för den tilltalade. Domstolen behöver inte lämna ut ett vittnes uppgifter till en part eller annan om det kan finnas risk för skada.¹⁴⁸

5.2 Skydd av den systemhotande brottslighetens brottsoffer

I detta avsnitt skall diskuteras det skydd som finns för personer som utsätts eller riskeras utsättas för systemhotande brottslighet. Jag kommer inledningsvis i detta avsnitt diskutera de skydd som finns för de som i mindre grad utsätts för systemhotande brottslighet. Dessa skydd är därmed även mindre integritetskränkande för brottsoffret. Dessa skyddsåtgärder är skyddade personuppgifter och besöksförbud. Därefter skall jag redogöra för de skyddsformer som ger ett mer heltäckande skydd och som även är mer integritetskränkande. Dessa skyddsformer är fysiskt skydd av polisen och vittnesskyddsprogram. Avslutningsvis skall jag även diskutera hur framtidens vittnesskyddsprogram kan komma att se ut.

---

¹⁴⁴ Lagen (1999:613) om försöksverksamhet med videokonferens i rättegång 5§.

¹⁴⁵ SOU 2004:1. Ett nationellt program om personsäkerhet, sid. 80f.

¹⁴⁶ Europa konventionen om mänskliga rättigheter, artikel 6.

¹⁴⁷ Van Mechelen m.fl. mot Nederländerna.

¹⁴⁸ SOU 2004:1. a.a., sid. 98ff.

5.2.1 Skyddade personuppgifter

Folkbokföringsregistret är en offentlig handling som allmänheten kan ta del av. För att hindra att förövare hittar sina offer genom detta register kan man vidta olika sekretessåtgärder för att skydda dem. Om det finns risk att en person blir förföljd om uppgifter från folkbokföringsregistret kommer ut kan skatteverket lägga in en sekretessmarkering vid dennes uppgifter. Markering innebär att skattemyndigheten på förhand har bedömt att uppgifterna inte bör komma ut till allmänheten. Bedömningen kan ha gjorts utifrån att personen själv har redogjort för varför dennes uppgifter inte bör föras vidare till andra. Det finns inga formella krav på varför man skall få ha sina uppgifter sekretesskyddade men det skall finnas ett konkret hot riktat mot personen. Sekretessmarkeringen innebär dock inte en absolut sekretess. Då någon begär ut uppgifterna skall en självständig bedömning göras om uppgifterna får lämnas ut eller inte. I denna bedömning kan skatteverket komma fram till att uppgifterna kan lämnas ut. Vid hot mot en person finns även möjlighet att sekretessmarkera anhörigas uppgifter för att förhindra att förövaren spårar offret genom dessa. Sekretessmarkering överförs även till andra myndigheters register men däremot inte till privata. Under 2004 levde 9597 personer med sekretessmarkering.

Om det inte är tillräckligt med en sekretessmarkering kan skattemyndigheten besluta om kvarskrivning. Detta innebär att personen skall stå skriven på sin bostadsort när denne i verkligheten flyttar.¹⁴⁹ Adressen som uppges i folkbokföringsregistret är då adressen till skattekontoret på den gamla folkbokföringsorten. Kraven för beslut om kvarskrivning är ungefär de samma som kraven för besöksförbud. Personen kan av särskilda skäl antas bli utsatt för brott, förföljelser eller allvarliga trakasserier. 2004 levde 774 personer under kvarskrivning. Anledningen till det låga antalet i förhållande till sekretessmarkeringar är att det är en mer ingripande åtgärd som leder till mer komplikationer för den som kvarskrivs. Mycket av samhällsservicen i vårt samhälle är knutet till folkbokföringen, bland annat förskoleplatser, skolplatser och bostadsbidrag. Även var man skall beskattas och var man skall rösta är knutet till folkbokföringsorten.

Vid riktigt allvarliga fall kan personen som förföljs använda sig av fingerade uppgifter, det vill säga en ny identitet, i sin kontakt med andra människor för att hindra att förföljarna hittar dem. Det går inte att utläsa i folkbokföringsregistret att det är en ny identitet utan den enda kopplingen mellan den gamla och den nya identiteten finns hos rikskriminalpolisen. För att få fingerade uppgifter skall en ansökan lämnas in till rikskriminalpolisen och ett beslut skall tas av Stockholms tingsrätt. Under 2004 var det 20-30 personer som levde med nya identiteter i Sverige.¹⁵⁰

Det har aldrig gjorts någon sammanställning på skatteverket vilka de skyddade personuppgifterna skyddar. Det har heller aldrig gjorts någon

---

¹⁴⁹ Folkbokföringslagen (1991:481), 16§.

¹⁵⁰ <http://www.skatteverket.se/folkbokforing/ovrigt/infoskydd.4.18e1b10334ebe8bc80001711.html>. 2006-03-15.

sammanställning vilka former av brottslighet som ligger bakom valet att lägga sekretess på uppgifterna. Enligt Bengt Jonsson på skatteverket i Stockholm är den mest utsatta kategorin personer som behöver skyddade personuppgifter kvinnor som misshandlas av sina män eller sina före detta män. Bengt Jonsson nämnde även andra stora grupper som behöver skyddade personuppgifter. Vissa arbetsgrupper såsom poliser och väktare behöver skyddade uppgifter efter att de utsatts för hot på arbetet. Även personer som skall vittna och känner rädsla inför det kan behöva skyddade uppgifter. Han nämnde särskilt hot från organiserade brottslingar som det vanligaste exemplet då vittnen känner sig rädda. Den vanligaste gruppen av organiserade brottslingar är mc-gängen och på skatteverket har man uppmärksammat att anmälningar till skyddade personuppgifter på grund av dessa hot har ökat. Även kriminella personer, deras familjer och personer med psykiska problem behöver skydda sina uppgifter.¹⁵¹

5.2.2 Besöksförbud

I lagen (1988:688) om besöksförbud regleras att åklagare eller domstol kan förbjuda att en person besöker, tar kontakt med en annan person eller följer efter om det finns risk att denne skulle begå brott mot, följa efter eller allvarligt trakassera den som skyddet är till för. Det är även förbjudet att ta kontakt med personen genom en annan person. Besöksförbudet kan även komma att omfatta den gemensamma bostaden om den som behöver skyddas och den som den behöver skyddas mot lever tillsammans. Om detta inte räcker kan besöksförbudet utökas till att omfatta även att uppehålla sig i närheten av den som skyddas bostad eller arbetsplats, så kallat utvidgat besöksförbud. Särskild hänsyn skall tas till om personen har begått brott mot den som skall skyddas liv, hälsa, frihet eller frid. Syftet med besöksförbudet är att undvika situationer som kan utvecklas i farlig riktning.¹⁵² 2004 beviljades 4069 ansökningar av besöksförbud. Detta motsvarar en ökning med 48 procent mellan åren 2000 och 2004. Under 2004 lämnades det in sammanlagt 8536 ansökningar om besöksförbud, vilket innebär att andelen ansökningar som beviljats av åklagare eller domstol har minskat under samma period från 53 till 48 procent.¹⁵³

5.2.3 Polisens fysiska skydd

Det är polisens uppgift att skydda samhällsmedborgarna.¹⁵⁴ För att garantera skydd för de människor som utsätts för hot har polisen olika skyddspaket. Vikarierande chef för brottsroteln i Lund, Stefan Wikström, uppger att hos polisen i polisdistrikt mellersta Skåne finns det tio stycken skyddstelefoner. Dessa telefoner lämnas ut vid behov och för att bedöma detta hot gör chefen för brottsroteln en hotbedömning. Hotbedömningen är indelad i tre steg,

---

¹⁵¹ Telefonintervju med Bengt Jonsson.

¹⁵² SOU: 2004:1. Ett nationellt program om personsäkerhet, sid. 75f.

¹⁵³ Brå- delrapport 2005. Nya regler i lagen om besöksförbud, sid. 17.

¹⁵⁴ Polislagen (1984:387), 2§.

inget hot, förhöjt hot eller mycket högt hot. Vid bedömningen av var hotet ligger på skalan tas hänsyn till den historik som ligger bakom fallet och vad det är för typ av hot. Hotet skall vara överhängande eller pågående. Skyddstelefonen fungerar som ett mobilt larm. Det går att ringa till skyddstelefonen men inte ringa från den. I telefonen finns ett förprogrammerat nummer till en telefoncentral som alltid är bemannad och det går även att fastställa telefonens position. Stefan Wikström säger att det tveklöst vanligaste fallet då polisen lämnar ut skyddstelefoner är i fall med kvinnomisshandel. Användning av telefonen som ett skydd till hotade vittnen är inte vanligt och inte något som det finns ett behov av heller enligt Stefan Wikström.¹⁵⁵

5.2.4 Dagens vittnesskyddsprogram

I de fall där hotbilden är högre kan den hotade gå in i polisens personsäkerhetsprogram. För att avgöra hotbilden görs en hotbildsanalys. Person-säkerhetsprogrammet är heltäckande och omfattar även den hotades familj och det krävs att man byter bostadsort. Man kan även göra andra så kallade sekretesshöjande åtgärder såsom att man får nytt personnummer eller nytt namn. Enligt Åsa Dahlbäck på personsäkerhetsroteln är det vanligtvis målsägande som kan behöva skydd i ett personsäkerhetsprogram. Det kan även vara vittnen eller medtalande, då dessa kommer med information som faller den åtalade. Den vanligaste orsaken till att man går in i programmet är att man är målsägande i grov organiserad brottslighet, såsom utpressnings-ärenden eller grova rån. På frågan hur vanligt det är att personer lever i personsäkerhetsprogram svarar Åsa att det rör sig om runt femtio i hela Sverige som är med i personsäkerhetsprogram varje år. Brottsligheten som ligger bakom hoten varierar. I Skåne har det funnits flera fall då personer har hotats av mc-gäng men detta är inte lika vanligt i resten av Sverige. Personsäkerhetsprogrammet är mycket inkräktande på livet för den som går med i programmet vilket gör att det rör sig om mycket speciella fall då denna form av skydd blir aktuellt.¹⁵⁶

Den som utsatts för ett hot eller våld har idag rätt att kräva skadestånd från gärningsmannen. Det finns olika former av skadestånd. Den som uppsåtligt eller av vårdslöshet vållar personskada eller sakskada skall ersätta skadan.¹⁵⁷ Personskada omfattar sveda och verk, vilket innebär fysiskt och psykiskt lidande av övergående art. Personskada omfattar även lyte och men, vilket innebär fysisk och psykisk skada av bestående art. Målsägande har även rätt till kränkningsersättning om denne blivit allvarligt kränkt vid angrepp mot dennes person, frihet, frid eller ära.¹⁵⁸ Storleken på kränkningsersättningen bestäms utefter vad som är skäligt med hänsyn till brottets art och varaktighet, om det till exempel framkallat allvarlig rädsla för liv eller hälsa. Om målsägande inte kan få ut skadestånd för personskada

---

¹⁵⁵ Telefonintervju med Stefan Wikström.

¹⁵⁶ Telefonintervju med Åsa Dahlbäck.

¹⁵⁷ SkL 2 :1.

¹⁵⁸ SkL 2:3.

eller kränkingsersättning från gärningsmannen kan målsägande vända sig till brottsoffermyndigheten som beslutar om brottsskadeersättning. Brottsskadeersättningen är pengar från statliga medel.¹⁵⁹

Det är främst i samband med mc-gäng och annan grov organiserad brottslighet som behovet av vittnesskydd uppstår i de nordiska länderna. Inte i något av de nordiska länderna finns det något lagreglerat nationellt vittnesskyddsprogram, det finns dock enskilda lagregler som skyddar hotade bevispersoner. Eftersom det inte finns några samlade nationella handlingsplaner för de olika länderna finns det inte heller några samarbeten mellan länderna i form av exempelvis skydd av vittnen i andra länder.¹⁶⁰

5.2.5 Framtidens vittnesskyddsprogram

Regeringen föreslår att en paragraf införs i polislagen om att polisen får bedriva särskilt personsäkerhetsarbete beträffande vittnen och andra hotade personer. Det är polisens uppgift att skydda hotade personer idag och genom att införa en paragraf i polislagen tydliggör man att polisen skall bedriva särskilt personsäkerhetsarbete. Regeringen har dock inte ansett att det är nödvändigt eller lämpligt att reglera arbetet i lag. Istället skall det införas en särskild förordning som reglerar de yttre ramarna för personsäkerhetsarbetet.¹⁶¹

Uppgifter om de personer som skyddas genom personskyddsarbetet och uppgifter om polisens rutiner i dessa fall får inte hamna i orätta händer. Regeringen föreslår därför att det skall införas nya regleringar i sekretesslagen som omfattar både de personliga uppgifter på de personer som skyddas och uppgifter om hur skyddsarbetet är upplagt. Paragrafen skall således omfatta alla uppgifter hänförliga till personsäkerhetsarbetet. Sekretessen skall även följa med då uppgifter lämnas ut till andra myndigheter. Det skall föreligga en presumtion om sekretess framför meddelandefrihet och sekretessen skall inte vara begränsad i tiden för att om det är nödvändigt skydda flera generationer av samma familj. Den som omfattas av sekretessen skall inte få höras som vittne om förhållande som omfattar tystnadsplikten, det vill säga att uppgifter om särskilt personsäkerhetsarbete avslöjas. Denna regel skall införas i RB 36:5. Andra vittnen skall få vägra att lämna uppgifter om enskildes personliga förhållanden som är sekretesskyddade. Detta skall regleras i RB 36:6.¹⁶²

För den som ingår i ett vittnesskyddsprogram innebär det oftast förhöjda levnadskostnader och ekonomiska förluster. Den dåliga ekonomin kommer av att man måste flytta flera gånger och att man kanske inte kan fortsätta på sitt vanliga jobb. I dagens vittnesskyddsprogram har möjligheterna till ersättning varit begränsade. Regeringen föreslår därför att man skall införa

---

¹⁵⁹ SOU 2004:1. Ett nationellt program om personsäkerhet, sid. 86f.

¹⁶⁰ SOU 2004:1. a.a., sid. 97f.

¹⁶¹ Prop. 2005/06:138. Personsäkerhet, sid. 15f.

¹⁶² Prop. 2005/06:138. a.a., sid. 16ff.

en ny ersättningsform, personsäkerhetsersättning, som skall utbetalas till personer som omfattas av personsäkerhetsarbete. Ersättningen skall betalas ut som ett engångsbelopp på tio basbelopp vilket skall beskattas enligt inkomstskattelagen. Ersättningen skall täcka förlorad arbetsinkomst, utgifter, intrång i näringsverksamheten och förlust vid avyttring av egendom som orsakas av de åtgärder som vidtas för att förebygga brott.¹⁶³

---

¹⁶³ Prop. 2005/06:138. Personsäkerhet, sid. 27.

6 Analys

I analysdelen skall jag ge svar på de huvudsakliga frågorna som jag ställt mig i detta arbete. Syftet med mitt arbete är att analysera hur man kan bekämpa den systemhotande brottsligheten. För att kunna göra detta har jag utgått ifrån några preciserade frågeställningar nämligen huruvida den organiserade brottsligheten och den systemhotande brottsligheten är ett problem i dagens Sverige och vilka aktuella lösningsförslag som idag finns med i kampen mot dessa typer av brottslighet.

6.1 Är den organiserade brottsligheten ett problem i Sverige?

I detta avsnitt skall jag analysera definitionen av den organiserade brottsligheten samt dess utbredning i Sverige.

6.1.1 Definition av den organiserade brottsligheten

För att kunna konstatera huruvida den organiserade brottsligheten är ett problem i Sverige krävs att man verkligen vet vad som omfattas av denna typ av brottslighet. Europarådets definition av organiserad brottslighet är den definition som används mest frekvent i Sverige. Jerzy Sarnecki som är professor i kriminologi anser dock att ”begreppet organiserad brottslighet används vitt och brett och är ofta ett argument när de brottsbekämpande myndigheterna kräver mer resurser”¹⁶⁴. Han efterlyser mer oberoende forskning för att man tydligare skall kunna förstå omfattningen på den organiserade brottsligheten i Sverige. Det kan konstateras att den vanligaste definitionen är den som framtagits av Europarådet men att det inte finns någon ensam definition av organiserad brottslighet som används av alla brottsbekämpande myndigheter och som därmed skulle avgränsa det område där den organiserade brottsligheten genomförs.¹⁶⁵

Det finns dock inget som tyder på att det finns några kriminella grupper med vertikala organisationer, såsom de klassiska maffiagrupperna i Sverige. Istället är de kriminella organisationerna som förekommer här kriminella nätverk.¹⁶⁶ Den svenska kriminella organisation som i störst utsträckning förknippas med de vertikala kriminella grupperna är de kriminella mc-gängen. Detta på grund av de tydligt definierade rollerna som finns i

---

¹⁶⁴ Habul, Kenan. Professor vill ha mer utbildning, Sydsvenskan, 2006-04-12.

¹⁶⁵ Habul, Kenan. a.a.

¹⁶⁶ Mobilisering mot narkotika- organiserad kriminalitet, grov narkotikabrottslighet, sid. 32 och Rikskriminalpolisen. Organiserad brottslighet 2005, sid. 9.

organisationen såsom president och kassör, deras varaktighet i tiden samt inträdessystemet in i organisationen.¹⁶⁷ Trots detta anser rikskriminalpolisen att mc-gängen inte är traditionella kriminella grupper av vertikal natur eftersom mc-gängen inte har ekonomisk vinning som huvudsakligt syfte.¹⁶⁸

6.1.2 Den organiserade brottslighetens utbredning

1999 startades ett projekt att kartlägga den organiserade brottsligheten i Sverige för att på så sätt bättre kunna sätta in insatser mot den och därmed i förlängningen bekämpa den. Projektet sammanfattar årligen denna kartläggning i rikskriminalpolisens rapporter om organiserad brottslighet i Sverige. Med organiserad brottslighet avses i kartläggningen den organiserade brottslighet som kan identifieras av Europarådets definition med elva punkter. Projektet har dock kritiserats för att inrapporteringen från polismyndigheten av information om den organiserade brottsligheten varit bristfällig. Därmed ger materialet i dessa rapporter endast en fingervisning om utbredningen av den organiserade brottsligheten och inte den klara bild som man hade hoppats att kartläggningen skulle ge.¹⁶⁹ I rikskriminalpolisens rapporter har det på senare år varnats för en ökning av den organiserade brottsligheten. 2003 inrapporterades 69 kriminella nätverk i Sverige som är inblandade i den organiserade brottsligheten. 2004 hade siffran ökat till 98 men hänsyn skall då tas till de bristfälliga inrapporteringar som varit.¹⁷⁰

Regeringen har bedömt den organiserade brottsligheten som ett allvarligt problem i Sverige. Justitieminister Thomas Bodström ser den organiserade brottsligheten som ett hot mot vårt demokratiska samhälle.¹⁷¹ Även i diverse olika rapporter har den organiserade brottsligheten utmålats som en vanlig företeelse i Sverige.¹⁷² Även i rikskriminalpolisens sammanställning över vilka problem som kommer att bli aktuella för framtiden framhålls den organiserade brottsligheten som en utmaning för polisen framöver.¹⁷³ Dessa indikationer tyder på att den organiserade brottsligheten är ett reellt och omfattande problem i Sverige.

Av de intervjuer jag har gjort med Bengt Jonsson på skatteverket och Stefan Wikström, vikarierande chef för brottsroteln i Lund, kan man konstatera att de vanligaste situationerna då en person behöver skydd genom att skydda personuppgifter eller genom fysiskt skydd av polisen är i fall där kvinnor misshandlas av sina män eller sina före detta män.¹⁷⁴ Bengt Jonsson berättar

¹⁶⁷ Rikskriminalpolisen. Problembild 2007, sid. 22.

¹⁶⁸ Rikskriminalpolisen. Organiserad brottslighet i Sverige 2004, sid. 13f.

¹⁶⁹ Mobilisering mot narkotika- organiserad kriminalitet, grov narkotikabrottslighet, sid. 33f.

¹⁷⁰ Rikskriminalpolisen. Organiserad brottslighet i Sverige 2004, sid. 11.

¹⁷¹ www.socialdemokraterna.se/templates/News_24093.aspx. 2006-04-20

¹⁷² Mobilisering mot narkotika- organiserad kriminalitet, grov narkotikabrottslighet, sid. 32.

¹⁷³ Rikskriminalpolisen. Problembild 2007, sid. 5.

¹⁷⁴ Telefonintervju med Stefan Wikström.

dock att de fall personer ansöker om skyddade av personuppgifter på grund av hot från mc-gäng har ökat på senare tid.¹⁷⁵ Åsa Dahlbäck som arbetar med vittnesskydd inom polisen säger i min intervju med henne att den vanligaste situationen då en person går in i ett vittnesskyddsprogram är då denne är målsägande i en rättegång där den åtalade tillhör en kriminell organisation som begår grov organiserad brottslighet.¹⁷⁶ Även dessa omständigheter tyder på att den organiserade brottsligheten är ett allvarligt problem i Sverige som kräver att de brottsbekämpande myndigheterna satsar energi och medel på denna form av brottsbekämpning.

6.2 Är den systemhotande brottsligheten ett problem i Sverige?

I detta avsnitt skall jag analysera den systemhotande brottslighetens utbredning. Därefter skall jag med anledning av den snabba ökningen av antalet fall av utpressning i Sverige analysera brottets utbredning här och vilka som till största delen begår utpressning.

6.2.1 Den systemhotande brottslighetens utbredning

I flera olika rapporter fastslås att den systemhotande brottsligheten är ett problem i Sverige.¹⁷⁷ Rikskriminalpolisen anser att det under 2000-talet har blivit tydligt att det förekommer hot och våld mot personer i rättskedjan i syfte att påverka rättsprocessen och att detta kommer att bli ett större problem i framtiden.¹⁷⁸ Det finns även utredningar som konstaterat att de fall då vittnen eller målsägande hotas eller utsätts för våld till följd av sin medverkan i rättegångar fortfarande är få. Det konstateras att man under de senaste åren kunnat se en liten ökning av antalet övergrepp men inte att karaktären på övergreppen blivit grövre.¹⁷⁹ Det ges således motstridiga bilder över huruvida den systemhotande brottsligheten är ett utbredd problem i Sverige eller inte. Några helt säkra uppgifter om i vilken omfattning det förekommer övergrepp mot bevispersoner och andra finns inte, eftersom dessa brott torde ha ett avsevärt mörkertal. Det kan dock konstateras att den systemhotande brottsligheten, oavsett om det är en utbredd förekomst eller ej, ses som ett allvarligt problem då det sätter rättsordningen ur spel.

---

¹⁷⁵ Telefonintervju med Bengt Jonsson.

¹⁷⁶ Telefonintervju med Åsa Dahlbäck.

¹⁷⁷ Mobilisering mot narkotika- organiserad kriminalitet, grov narkotikabrottslighet, sid. 54f, Rikskriminalpolisen. Problembild 2007, sid. 36 och Rikskriminalpolisen. Systemhotande brottslighet i Sverige 2004, sid. 2.

¹⁷⁸ Rikskriminalpolisen. Problembild 2007, sid. 25.

¹⁷⁹ SOU 1998:40. Brottsoffer- vad har gjorts? Vad bör göras?, sid. 313 och Prop. 2005/06:177. Åtgärder för att förhindra vissa särskilt allvarliga brott, sid. 62.

Efter en studie av brottsofferstatistiken på området samt Brås rapport om otillåten påverkan på myndighetspersoner kan konstateras att det förekommer systemhotande brottslighet av olika grad i Sverige. I Brås rapport konstateras att 12 procent av de tillfrågade utsatts för allvarliga trakasserier, hot och/eller våldshandlingar under undersökningsperioden. Detta ansågs vara en hög siffra då det rör sig om trakasserier och hot som är av allvarlig grad.¹⁸⁰ Våld eller hot om våld mot tjänsteman samt övergrepp i rättssak har enligt brottsstatistiken ökat mellan åren 1995 till 2004. Framförallt har övergrepp i rättssak ökat kraftigt, med 60 procent.¹⁸¹ Övergrepp i rättssak innebär per definition påverkan på rättskedjan och måste alltid ses som ett mycket allvarligt systemhotande brott.

Den största grupp som begår systemhotande brottslighet i form av påverkan på rättskedjan är personer med en störning. Därefter är de kriminellt organiserade personerna de som mest utför systemhotande brottslighet. De står för 40 procent av alla allvarliga trakasserier, 45 procent av alla allvarliga hot och 41 procent av allt våld mot brottsförebyggande myndigheter. De organiserade kriminella begår till största delen systemhotande brottslighet mot poliser och tulltjänstemän.¹⁸² Det har även i rapporter fastslagits att den systemhotande brottsligheten är utbredd inom den svenska organiserade brottsligheten.¹⁸³

En annan brottsform av den systemhotande brottsligheten är korruption. Korruption anses idag inte vara något utbrett brott i Sverige. Svenska poliser, nämndemän och domare anses mycket svårkorrumperade i jämförelse med andra länders brottsbeivrande myndigheter. Det varnas dock för att brottet kan bli vanligare i framtiden. Sverige har halkat efter i den internationella rankningen av graden av korruption i ett land. Detta kan bero på att brottet har uppmärksammats mer på senaste tiden.¹⁸⁴

6.2.2 Utpressning

Utpressning är det systemhotande brott som ökat mest under perioden 1995 till 2004. Ökningen för denna brottslighet är 197 procent.¹⁸⁵ Utpressning har även rikskriminalpolisen varnat för som ett omfattande brott med stort mörkertal. Det anses även vara ett brott som kommer att bli vanligare i framtiden.¹⁸⁶ För att kunna begå utpressning krävs att man kan ingjuta rädsla hos den man vill utpressa. Vad gäller utpressning gynnas de kriminellas verksamhet av att de har ett rykte att vara farliga. Fängelsegång, förortsgång och mc-gång lever mycket på sitt dåliga rykte och de kan därför i större grad begå utpressning.¹⁸⁷

¹⁸⁰ Brå rapport 2005:18. Otillåten påverkan riktad mot myndighetspersoner, sid. 47ff.

¹⁸¹ Brås officiella statistik framtagen av Leif Petersson på Brå.

¹⁸² Brå rapport 2005:18. a.a., sid. 76ff.

¹⁸³ Brå-rapport 2002:7. Organiserad brottslighet – lösa maskor eller fasta nätverk, sid. 26.

¹⁸⁴ Rikskriminalpolisen. Systemhotande brottslighet i Sverige 2004, sid. 8.

¹⁸⁵ Brås officiella statistik framtagen av Leif Petersson på Brå.

¹⁸⁶ Rikskriminalpolisen. Organiserad brottslighet 2005, sid. 37.

¹⁸⁷ Brå rapport 2005:18. a.a., sid. 28.

Det finns indikationer på att mc-gängens verksamhet har svängt på senare år till att bli mer systemhotande och att de begår mer utpressning idag än för några år sedan. Under 90-talets mc-krig dömdes mc-gängens medlemmar i stor utsträckning för grova våldsbrott medan de idag i större grad döms för utpressning, olaga hot, tvång och frihetsberövande. Antalet domar mot mc-gängen för utpressning har femdubblats.¹⁸⁸ Mc-gängen förknippas hos allmänheten med organiserad brottslighet på grund av att de har en av de mest välutvecklade organisationerna bland kriminella gäng i form av inträdesprov och tydlig rollfördelning inom organisationen. Detta, tillsammans med mc-gängens rykte om att de är våldsbenägna, gör att det finns en rädsla i samhället för dessa organisationer.¹⁸⁹

Vad man kan fråga sig är dock om den rädsla som finns i samhället för mc-gängen är befogad. Många anser att rädslan är större än befogat att de hot och hämndaktioner som begås av mc-gäng idag inte motiverar den stora rädsla som finns i samhället. Under de år under 1990-talet som mc-kriget rasade i Sverige begick mc-gängen flera mord och våldshandlingar. Mc-gängen byggde då upp ett våldskapital som de utnyttjar än idag. Detta innebär att de idag inte behöver begå så många faktiska brott för att sprida rädsla, de lever på ett gammalt rykte om att vara våldsamma. Ett medlemskap i ett mc-gäng kan även ge den kriminelle vissa fördelar gentemot andra kriminella. Det finns en utbredd uppfattning om att inom mc-gängen ställer alla upp för varandra och att hela gänget hämnas om något händer en enskild medlem. I kontakten med rättsväsendet kan ett medlemskap i ett mc-gäng göra att vittnen inte vågar vittna men även att andra mc-gängs medlemmar inte tjallar även om de vet något om personens brottsliga verksamhet. Detta försvårar lagföringen av mc-gängens medlemmar.¹⁹⁰

6.3 Analys av olika lösningsförslag mot den systemhotande brottsligheten

Det kan således konstateras att det finns flera olika kriminella nätverk som är aktiva i Sverige idag. Dessa grupper begår en stor del av den systemhotande brottsligheten. Eftersom den systemhotande brottsligheten är ett omfattande problem och av varierande karaktär finns det flera olika lösningsförslag som skulle kunna leda till att minska denna brottslighet. Polisens arbete att med traditionella arbets- och spaningsmetoder beivra brott har blivit allt svårare och mer kostsamt. Speciellt i arbetet mot den organiserade brottsligheten där den kriminella verksamheten skyddas genom avancerade metoder är dagens spaningsmetoder inte tillräckliga. Bland annat använder sig de kriminella organisationerna av kartläggning av

---

¹⁸⁸ Rikskriminalpolisen. Systemhotande brottslighet i Sverige 2004, sid. 6ff.

¹⁸⁹ Rikskriminalpolisen. Organiserad brottslighet i Sverige 2004, sid. 14.

¹⁹⁰ Brå rapport 1999:6. Mc-brott, sid. 44ff.

personer inom rättsväsendet och teknisk utrustning för att störa polisens teknikbundna spaningsmetoder. Polisen måste hela tiden utveckla sina spaningsmetoder för att kunna möta den allvarliga kriminaliteten i landet.¹⁹¹

6.3.1 Straffprocessuella tvångsmedel

För att uppnå ett lyckat resultat i kampen mot den organiserade brottsligheten krävs i allt större utsträckning teknisk bevisning då erkännanden är sällsynta och många inte vågar vittna i dessa mål. I regeringens proposition om åtgärder för att förhindra vissa särskilt allvarliga brott konstateras att det finns ett behov för polisen att använda tvångsmedel för att fastställa denna tekniska bevisning. Tvångsmedel behövs främst för att beivra organiserad brottslighet som berör inte bara individuella offer utan kan på sikt hota det svenska samhällets legala, stabila och demokratiska samhällsordning. För att effektivt förebygga denna form av brottslighet krävs att samhället tidigt kan ingripa. Eftersom lojaliteten inom dessa grupperingar är starka så är polisens möjlighet till att bedriva yttre spaning mot dessa organisationer små. Det är både svårt och riskfullt för polisen att skaffa information genom de spaningsmetoder som används idag, exempelvis infiltration.¹⁹²

Användningen av straffprocessuella tvångsmedel är dock både en integritetsingripande och en resurskrävande åtgärd. Enligt vissa krafter i samhället finns det en risk att vi går mot ett övervakningssamhälle där människors tilltro till rättsväsendet är i fara. Anledningen till denna farhåga är att den tillåtna övervakningen ökar. Antalet tillstånd för hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning har ökat med 150 procent på fem år. Andra anledningar till farhågorna är att regeringen vill utvidga tillämpandet av teleavlyssningen till att kunna tillämpas vid allvarliga brott trots att en förundersökning inte inletts. Det finns även som aktuellt lagförslag att den omstridda buggningslagen skall införas.¹⁹³

Buggning ses ofta som det mest ingripande och integritetskränkande tvångsmedlet. Socialdemokraterna och folkpartiet beslutade i mitten på mars 2006 att ändå försöka driva igenom denna omstridda, så kallade buggningslagen. Centerpartiet, vänsterpartiet och miljöpartiet har dock beslutat att gå samman för att förhålla lagförslaget. Eftersom buggningslagen rör grundlagsskyddade rättigheter räcker det att en sjättedel av riksdagens 349 ledamöter godkänner en bordläggning för att den skall gå igenom.¹⁹⁴ Centerns Maud Olofsson tar som argument mot buggningslagen upp att det ska inte gå att bugga redaktioner, det ska vara klart från början hur människor som buggats får information efteråt om att de utsatts för avlyssning och det finns i lagförslaget ingen möjlighet till skadestånd.¹⁹⁵

¹⁹¹ SOU 2003:74. Ökad effektivitet och rättssäkerhet i brottsbekämpningen, sid. 59ff.

¹⁹² Prop. 2005/06:177. Åtgärder för att förhindra vissa särskilt allvarliga brott, sid. 40ff.

¹⁹³ Lutteman, Markus. Polisen ökar avlyssningen, Svenska dagbladet, 2005-09-10.

¹⁹⁴ RF 2:12 3 stycket.

¹⁹⁵ Magnusson, Erik. Sprickan växer - centern stoppar lag om buggning, Sydsvenska dagbladet, 2006-03-26.

Björn Fries, regeringens narkotikasamordnare, är däremot positiv till införandet av buggningslagen. Han anser att den svenska konstitutionen ger oss ett starkt personligt integritetsskydd gentemot statlig övervakning och kontroll. Däremot ställer han sig skeptisk till statens skydd av integriteten för dem som fallit offer för bland annat den organiserade brottsligheten. Han anser att möjligheterna för de brottsbekämpande myndigheterna att effektivt motverka den organiserade brottsligheten skulle öka genom ett införande av buggningslagen. Därmed skulle även brottsoffrens integritet stärkas.¹⁹⁶

6.3.2 Skyddsidentitet

Även propositionen om kvalificerad skyddsidentitet har fått mycket kritik eftersom den tillåter personer med skyddsidentiteter att vittna eller förhöras som målsägande till brott under det fiktiva namnet som ingår i skyddsidentiteten. Det är av högsta vikt att polisen kan vittna i en rättegång eftersom det kan ha stor betydelse för lagföringen av allvarlig brottslighet i Sverige. Om polisen i samband med rättegången måste röja sitt riktiga namn skulle detta kunna medföra risker för polisen och dess närstående. Det leder även till risker för den spaningsverksamhet som har pågått eller som kanske fortfarande pågår. Regeringen anser att för att kunna bedriva kvalificerad brottsbekämpning och spaningsverksamhet på ett effektivt och säkert sätt så krävs det att personen med skyddsidentitet skall kunna vittna under fingerat namn.¹⁹⁷ Domstolsverket ställer sig skeptisk till att svenska tjänstemän skall få lov att uppträda i domstol med falsk identitet. I förlängningen kan det ses som om man använder sig av anonyma vittnen vilket enligt domstolsverket måste ses som främmande för det svenska rättssystemet. Även svenska journalistförbundet är skeptiska mot förslaget. De anser att lagförslaget utgör ett allvarligt hot mot rättssäkerheten och demokratin. Journalistförbundet anser att infiltration och falska identiteter hör hemma i diktaturer och inte i en demokrati som Sverige. Det finns även kritiker som anser att lagförslaget skall vidgas ännu mer. De anser att den personkrets som i dagens lagförslag avses som möjliga intressenter till en skyddsidentitet är för snäv. Kritikerna är framför allt tullverket, kustbevakningen och rikspolisstyrelsen som önskar att de kunde anlita fler personer som infiltratörer under falskt namn. Även dessa skall då kunna vittna under falskt namn.¹⁹⁸

6.3.3 Nova - projektet

Stockholmspolisens Nova – projekt är ett led i kampen mot den organiserade brottsligheten. Projektet började i Stockholm men skall i dess andra del utvidgas till att omfatta samarbete med polisen i Malmö, Göteborg och Köpenhamn. Denna satsning skulle kunna leda till ett, i framtiden,

---

¹⁹⁶ Fries, Björn. Buggning är spaning, Sydsvenskan, 2006-03-27.

¹⁹⁷ Lagrådsremiss till prop. 2005/06:149. Kvalificerad skyddsidentitet, sid. 67ff.

¹⁹⁸ www.sydsvenskan.se/sverige/article143272.ece?context=print. Anonyma vittnen hotar demokratin enligt kritiker, 2006-02-18.

nationellt projekt för bekämpningen av den organiserade brottsligheten. År 2005, i slutet av projektets första del, hade 35 av de 149 utvalda personerna dömts till fängelsestraff på ett år eller längre. 65 personer hade dömts till kortare fängelsestraff, till villkorlig dom eller böter.¹⁹⁹ Resultatet av projektets första del är dock inte oemotsagt positivt. Enligt en undersökning av Dagens Nyheter hade man i uttagningarna av de personer som skulle Nova – markeras gått ifrån kriterierna i projektets ursprungliga handlingsplan om att det var ledargestalter inom den organiserade brottsligheten som skulle jagas. Man frångick även i vissa fall kriterierna i Europarådets definition av vad som omfattas av organiserad brottslighet. Endast ett fåtal av de som fanns med på Nova – projektets lista var således den typ av kriminella som projektet ville motverka. Bland annat fanns inte några medlemmar ifrån Hells Angels eller Bandidos med på listan. Anledningen till detta tros vara att de kriminella utsågs av de lokala polisdistrikten och de centrala kriminalunderrättelseenheterna, där flera poliser jobbar heltid med att kartlägga kriminella nätverk, endast marginellt bidrog med personer till listan.²⁰⁰

6.3.4 Övriga myndigheters samarbete

Samarbete mellan olika myndigheter är en av de mest framträdande trenderna inom bekämpningen av den organiserade brottsligheten. Samarbetet begränsas dock av de sekretessbestämmelser som finns mellan myndigheter. Offentlighetsprincipen är en stark princip inom olika myndigheter och inom hela det svenska samhället. Detta gör att inskränkningar av offentlighetsprincipen med anledning av sekretesslagstiftningen av tradition behandlas restriktivt. Ove Berggren, projektledare på Nova – projektet, anser inte att sekretesslagen är för strikt. Han anser att det är bra att den är restriktiv och att i de fall då information måste gå från en myndighet till en annan används generalklausulen i sekretesslagen.²⁰¹ Ändringar i sekretesslagstiftningen anses därmed av Ove Berggren inte vara en lösning för att kunna utvidga samarbetet mellan myndigheter. För att främja samarbetet krävs istället att man utvecklar metoder för ett aktivt samarbete och inte bara planer på samarbeten nerskrivna i dokument. Det krävs gemensamma mål och arbetsmetoder för alla de brottsbekämpande myndigheterna för att kunna motverka den organiserade brottsligheten. Lars Lundh på skatteverket ser däremot gärna att sekretesslagen ger större möjligheter till ett samarbete mellan skatteverket och försäkringskassan. Han anser att ett utvidgat samarbete mellan dessa myndigheter skulle kunna leda till en minskning av skattefusket och skulle kunna bli ett viktigt led i att störa ut de kriminella nätverken.²⁰²

---

¹⁹⁹ Polismyndigheten i Stockholm. Årsrapport 2005, sid.14.

²⁰⁰ Wierup, Lasse. Polisen missade tunga ligor och mc-gäng, Sydsvenskan 2006-01-17.

²⁰¹ Telefonintervju med Ove Berggren.

²⁰² Telefonintervju med Lars Lundh.

6.4 Analys av olika skyddsförslag för den systemhotande brottslighetens brottsoffer

För flera bevispersoner räcker det inte att skyddas före och under rättegången. Medverkan i en rättegång leder i vissa fall till hämndaktioner vilket kräver att bevispersonen beskyddas även efter rättegångens slut. För att skydda de som vågar ställa upp och vittna mot dessa kriminella nätverk har det utformats olika säkerhetsåtgärder. Besöksförbud, skydd av personuppgifter och så kallade fysiska skydd kan erbjudas hotade bevispersoner. Vid mer omfattande hot och våld mot bevispersoner kan dessa tas in i polisens vittnesskyddsprogram.

I polis och åklagares brottsbekämpning är det viktigt att alla vågar träda fram och medverka i förundersökningar och rättegångar i kampen mot grov och organiserad brottslighet. Det föreligger vittnesplikt i Sverige vilket innebär att trots att man är rädd så måste man vittna. Detta gör att det krävs ett väl utvecklat skydds nät för de som riskerar att bli hotade. Om det inte finns kan det uppstå ohållbara situationer. Vittnen som exempelvis hotas inför vittnesutsagan riskerar att bestraffas av den kriminelle om han vittnar och av samhället om han inte vittnar. Vittnesplikten är en av grundpelarna inom juridiken. Domstolsverket uttalade i ett remissvar att anonyma vittnen måste ses som synnerligen främmande för vårt rättssystem.²⁰³ Trots detta har våra nordiska grannländer lagstiftat om möjligheter till att i vissa undantagsfall tillåta anonyma vittnen.

Lika viktigt som skyddet av bevispersoner är att polis och andra inom rättsväsendet kan göra sitt jobb utan repressalier i form av hot och våld. Idag händer det att dessa grupper blir utsatta för hot och våldssituationer. Sabotage av en brottsutredning eller rättegång ses som ett allvarligt angrepp mot rättsordningen.

6.4.1 Skyddsåtgärder

För de som känner sig hotade finns flera olika typer av skydd av varierande omfattning och som i varierande grad inkräktar på personens integritet. Besöksförbud är en skyddsåtgärd som inte är särskilt inkräktande men som därmed inte heller ger ett garanterat skydd. Besöksförbuden är lätta att bryta för den som blivit ålagd det. Antalet ansökningar till besöksförbud har ökat sedan år 2000 men samtidigt blir färre ansökningar godkända.²⁰⁴ En anledning till detta kan vara att möjligheten till besöksförbud har uppmärksamats men att behovet inte ökat.

Skyddade personuppgifter i folkbokföringsregistret är en annan skyddsåtgärd med varierande påverkan på den personliga sfären. Enligt Bengt

²⁰³ www.sydsvenskan.se/sverige/article143272.ece?context=print. Anonyma vittnen hotar demokratin enligt kritiker, 2006-02-18.

²⁰⁴ Brå- delrapport, 2005. Nya regler i lagen om besöksförbud, sid. 17.

Jonsson på skatteverket är den största grupp av de som behöver skyddade personuppgifter kvinnor som misshandlats av sina män eller sina före detta män. Även poliser som utsatts för hot på jobbet och bevispersoner som skall deltaga i rättegångar mot organiserade brottslingar är en stor grupp. Offer för hot från mc-gäng är de som Bengt Jonsson och hans kollegor sett som den kraftigast växande gruppen personer som behöver skyddade personuppgifter.²⁰⁵ Stefan Wikholm på polisen ger däremot en annan bild av vilka som behöver skydd. I likhet med Bengt Jonsson anser han att den mest behövande gruppen är kvinnor som misshandlas av sina män men vad gäller hoten mot bevispersoner är han av en annan uppfattning. Han anser att polisens fysiska skydd sällan går till hotade vittnen och han ser inte heller att det skulle finnas något behov av det.²⁰⁶ Uppgifterna huruvida det behövs skydd för bevispersoner eller ej är i detta fall motsägelsefullt. Man kan dock konstatera att det inte är frekvent förekommande med skyddsåtgärder för bevispersoner till brott som begås av organiserade brottslingar. Det finns även indikationer på att de flesta hoten och de mesta våldet sker mot andra kriminella grupper. Mörkertalet får då anses vara stort och antagligen sker uppgörelser i den undre världen utan inblandning av varken poliser eller domstolar. Brottsofferproblematiken i dessa fall är därför ytterst komplex.²⁰⁷

6.4.2 Vittneskyddsprogram

I de fall där hotbilden är hög krävs mer omfattande åtgärder för att kunna säkerställa bevispersonens säkerhet. I Sverige finns det idag olika former av vittneskyddsprogram. I det mest omfattande vittneskyddsprogrammet krävs att den utsatte helt avbryter kontakten med familj och vänner. Den enda möjligheten att ha kontakt med närstående är att den utsatte kontaktar dem via telefon med kontantkort för att samtalen inte skall kunna spåras. Om de har egen familj måste dessa följa med in i vittneskyddsprogrammet. De måste även byta namn, bostadsort och arbete. I vissa fall kan de behöva flytta till en helt annan del av landet för att aldrig kunna återkomma till den ursprungliga staden. De kommer för alltid att behöva leva ett liv där de tvingas att kolla sig över axeln, kolla bilar som kör förbi dem och ljuga för alla de möter.²⁰⁸

Idag finns det vittneskyddsprogram på olika ställen i landet men de är inte harmoniserade. Det finns således inte ett enhetligt nationellt säkerhetsprogram. Detta leder till att skyddet blir amatörmässigt och riskerar att inte vara effektivt nog. Samarbetet med andra länder är också svårt när det inte finns något enhetligt säkerhetsprogram. Regeringen har dock föreslagit att polisen skall utvidga sitt personsäkerhetsarbete genom att införa en förordning för ett nytt vittneskyddsprogram. Genom detta skapas ett

---

²⁰⁵ Telefonintervju med Bengt Jonsson.

²⁰⁶ Telefonintervju med Stefan Wikström.

²⁰⁷ Mobilisering mot narkotika- organiserad kriminalitet, grov narkotikabrottslighet, sid. 33.

²⁰⁸ http://www.svd.se/dynamiskt/inrikes/did_2669303.asp. ”De kommer att jaga tills de hittar mig”, 2002-09-11.

enhetligt nationellt säkerhetsprogram. I detta framtida säkerhetsprogram skall en utvidgning av sekretesslagen ske. Sekretessen skall utformas så att den omfattar alla uppgifter hänförliga till arbetet och följer med till andra myndigheter. Detta gör att samverkan mellan myndigheter kan utvidgas. Detta är en förutsättning för att vittnesskydden skall kunna fungera tillfredsställande.²⁰⁹

Arbetet skall omfatta en begränsad krets med särskilt hotade personer. Idag är denna krets runt femtio personer som varje år är med i programmet. I propositionen nämns bevispersoner för grov eller organiserad brottslighet och som utsatts för ytterst allvarliga hot. Som exempel nämns speciellt vittnen till mc-relaterad brottslighet och personer som varit inblandade i grov narkotikabrottslighet. Andra som kan omfattas av handlingsplanen är anställda inom rättsväsendet, informatörer till polisen, närstående till någon hotad person, journalister och politiker.²¹⁰ Åsa Dahlbäck på polisen har samma uppfattning om vilken grupp som är den mest frekventa i vittnesskyddsprogrammen. Hon säger att den vanligaste gruppen är målsägande till grov organiserad brottslighet. I de områden i Sverige där kriminella mc-gäng är aktiva, såsom i Skåne, är målsägande till dessa fall de vanligaste.²¹¹ I de fall då någon hotas av någon som har ett rykte om sig att kunna realisera hoten uppfattas dessa som värre. Mc-gäng lever mycket på sitt rykte om att vara en farlig kriminell organisation. Detta gör antagligen att rädslan för deras hot är större. De har även visat i historien att de inte drar sig för att begå våldshandlingar eller systemhotande brottslighet.

---

²⁰⁹ SOU 2004:1. Ett nationellt program om personsäkerhet, sid. 125.

²¹⁰ Prop. 2005/06:138. Personsäkerhet, sid. 12ff.

²¹¹ Telefonintervju med Åsa Dahlbäck.

7 Resultat och resultatdiskussion

Det kan konstateras att det förekommer organiserad brottslighet i Sverige. Eftersom det inte finns någon enhetlig definition av termen och eftersom kunskapen på området är bristfällig så finns det risk för att termen missbrukas. I flera olika sammanhang talar man om organiserad brottslighet för att förstärka hur allvarlig brottsligheten är trots att det inte rör sig om organiserad brottslighet. Den organiserade brottslighetens utbredning är dock svårare att svara på. Det har inte kunnat genomföras någon tillförlitlig kartläggning av den organiserade brottslighetens omfattning i Sverige. Det skulle för framtida arbete vara en fördel om en kartläggning av detta slag skulle kunna genomföras. För att kunna göra en sådan kartläggning krävs främst att man fastställer vad som skall omfattas av den organiserade brottsligheten. Från flera håll har dock fastslagits att den organiserade brottsligheten är ett reellt och allvarligt problem i Sverige. Ett tecken på att den organiserade brottsligheten är utbredd och allvarlig är att den vanligaste orsaken till att man går in i ett omfattande vittnesskyddsprogram är att man är målsägande i ett fall med organiserad brottslighet.

Maffialiknande, kriminella organiserade grupper förekommer inte i Sverige. Istället rör det sig om kriminella nätverk. Dessa nätverk är mycket flexibla och deltagarna varierar beroende på vilken typ av brottslighet som skall begås. De flesta kriminella nätverken är kriminella generalister och begår därför flera olika typer av brott. En av de största farhågorna för framtiden är att de kriminella nätverken även investerar pengar i legala verksamheter vilket gör att kriminella pengar kommer in i den legala ekonomin. Det finns, anser jag, farhågor att de kriminella nätverken i sina legala verksamheter börjar anställa personer vilket gör att de blir en del av samhället och att man ser positivt på dessa verksamheter trots deras illegala tillflöde av pengar. Detta kan göra att de kriminella nätverken kommer att få mer makt i samhället. En annan farhåga är att mc-gängen har slagit sig ner mer och mer på landsbygden. I mindre samhällen får mc-gängen stor makt och de kan i vissa fall få en dominerande ställning i samhället.

Huruvida den systemhotande brottsligheten som begås av kriminella nätverk är ett stort problem i Sverige eller ej är svårt att fastställa. Jag anser att det mesta tyder på att det inte är ett vanligt förekommande fenomen men att det är mycket allvarligt då det förekommer. En fortsatt ökning av den systemhotande brottsligheten skulle vara förödande för den svenska demokratin. Det finns även fler och fler kriminella nätverk som har både vilja och förmågan att begå systemhotande brottslighet. Detta gör att man måste ta allvarligt på de fall av systemhotande brottslighet som förekommer idag för att kunna stoppa den på ett tidigt stadium. Den typ av systemhotande brottslighet som haft den mest oroväckande utvecklingen är utpressning. Inom denna typ av brottslighet är mörkertalet även stort vilket gör att det är svårt att med bestämdhet fastslå hur utbrett fenomenet är. Det kan dock

konstateras att utpressning är den typ av systemhotande brottslighet som det varnas mest för i olika rapporter och som anses vara ett stort problem idag.

Jag anser att den absolut viktigaste utvecklingen som måste ske för att man skall kunna bekämpa den systemhotande brottsligheten är att man får samhällets alla myndigheter att samverka mot denna typ av brottslighet. Det finns, som konstaterats i arbetet, många myndigheter som tillsammans kan störa ut de kriminella nätverken. För att kunna göra detta krävs att man har gemensamma mål och en gemensam plan för hur man skall kunna nå till målen. För att kunna utveckla dessa mål och en gemensam plan krävs en nationell enhet som skall samordna arbetet mellan myndigheter. Jag tycker därmed att det skall bli mycket intressant att följa den av regeringen tillsatta enheten under rikskriminalpolisen som har som syfte att förbättra samordningen mot organiserad brottslighet. Denna enhet har förutsättning att kunna bli ett värdefullt inslag i kampen mot den organiserade brottsligheten men det krävs att man vågar och har möjlighet att verkställa visionerna om att bekämpa den organiserade brottsligheten. För att kunna göra detta krävs även att myndigheterna ges legala redskap som gör det möjligt att beivra denna typ av brottslighet. En av de viktigaste lagändringarna jag skulle vilja se avser sekretesslagen. Jag skulle vilja se en ändring så att myndigheter lättare får ta del av information från andra myndigheter i det arbete som rör brottsbekämpning i den egna myndigheten. För att kunna säkerställa att känslig information rörande exempelvis bevispersoner i organiserad brottslighet kommer i orätta händer bör sekretessen följa med till andra myndigheter. Även möjligheterna att samköra olika register som finns i myndigheterna bör utökas.

För att minska den systemhotande brottsligheten krävs att samhället på olika sätt visar att man inte tolererar denna typ av brottslighet. Det krävs att man sätter in resurser för att upprätthålla de besöksförbud som utfärdas och att man säkerställer att de skyddade personuppgifter som finns inte kommer ut. Det personsäkerhetsprogram som skall utvecklas anser jag vara en mycket intressant utveckling för framtiden. Det krävs en enhet inom polisen som endast jobbar med dessa ärenden. De skall även verka för att samarbeta med andra myndigheter för att utveckla ett så effektivt skydd som möjligt för de som behöver det. Jag tror även att det är viktigt att redan idag arbeta för att utveckla ett vittnesskyddsprogram som behövs för framtiden. Det finns inget som tyder på att den systemhotande brottsligheten kommer att minska, därför är det bra att vi redan idag rustar oss för framtidens problem. Skyddet av bevispersoner och anställda inom rättsväsendet måste ses som en mycket viktig åtgärd och något som med alla medel skall genomföras.

Käll- och litteraturförteckning

7.1 Litteratur och artiklar

Brottsförebyggande rådet. Nya regler i lagen om besöksförbud. BRÅ – delrapport 2005.

Brottsförebyggande rådet. Otillåten påverkan riktad mot myndighetspersoner. BRÅ - rapport 2005:18.

Brottsförebyggande rådet. När olyckan inte är framme – bedrägeri mot allmän och privat försäkring. BRÅ - rapport 2005:10.

Brottsförebyggande rådet. Organiserad brottslighet – lösa maskor eller fasta nätverk. BRÅ - rapport 2002:7.

Brottsförebyggande rådet. Mc-brott. BRÅ - rapport 1999:6.

Cedergren, Annette. Pressetik och Hell's Angels i antologin Olja, krom och manlig gemenskap – en antologi om bikerkulturen, 1998. Daidalos.

Europarådet. Organised crime situation report 2005.

Europol. Annual report 2004.

Evander, Carl Johan. Polisen skapar register över yrkeskriminella, Sydsvenskan, 2006-03-26.

Fries, Björn. Buggning är spaning, Sydsvenskan, 2006-03-27.

Habul, Kenan. Professor vill ha mer utbildning, Sydsvenskan, 2006-04-12.

Johansson, Lars-Ove. Medlemmar i mc-gäng åtalade, Göteborgs-posten, 2005-09-22.

Justitiedepartementet. Offentlighet och sekretess hos det allmänna, 1999.

Justitiedepartementet, pressmeddelande. Krafttag i kampen mot grov organiserad brottslighet, 2006-04-03.

Lutteman, Markus. Polisen ökar avlyssningen, Svenska dagbladet, 2005-09-10.

Magnusson, Erik. Sprickan växer - centern stoppar lag om buggning, Sydsvenska dagbladet, 2006-03-26.

Marinsson, Petra och Forsberg, Magnus. Export av kriminella till Sverige? SOS Skydd och säkerhet, nummer 04, 2004.

Mobilisering mot narkotika - Organiserad kriminalitet, grov narkotika-brottslighet, 2004.

Palmkvist, Joakim. Tätare samarbete mellan gängen, Sydsvenskan, 2006-02-28.

Polismyndigheten i Skåne. Brottsituationen i Skåne 2005.

Polismyndigheten i Stockholm. Årsrapport 2005.

Rikskriminalpolisen. Organiserad brottslighet i Sverige 2005.

Rikskriminalpolisen. Organiserad brottslighet i Sverige 2004.

Rikskriminalpolisen. Problembild 2007.

Rikskriminalpolisen. Systemhotande brottslighet i Sverige 2004.

Sernhede, Ove. Bland änglar och banditer på två hjul i antologin Olja, krom och manlig gemenskap – en antologi om bikerkulturen, 1998. Daidalos.

Skatteverket. Offentligt eller hemligt, 2003.

Törnqvist, Elin. Stockholmspolisen punktmarkerar grova brottslingar, Svensk polis, 2004-12-22.

Wahldén, Christina. Polisen vill störa ut kriminella nätverk, Svenska Dagbladet, 2006-02-20.

Wierup, Lasse. Polisen missade tunga ligor och mc-gäng, Sydsvenskan, 2006-01-17.

7.2 Offentligt tryck

Lagrådsremiss till prop. 2005/06:149. Kvalificerad skyddsidentitet.

Prop. 2005/06:178. Hemlig rumsavlyssning.

Prop. 2005/06:177. Åtgärder för att förhindra vissa särskilt allvarliga brott.

Prop. 2005/06:138. Personsäkerhet.

Prop. 2004/05:135. Utökade möjligheter att förverka utbyte av och hjälpmedel vid brott m.m.

Prop. 1998/99:19. Ändringar i lagen (1993:768) om åtgärder mot penningtvätt, m.m.

Prop. 1997/98: 97. Polisens register.

SOU 2004:1. Ett nationellt program om personsäkerhet.

SOU 2003:74. Ökad effektivitet och rättssäkerhet i brottsbekämpningen.

SOU 1998:40. Brottsoffer- vad har gjorts? Vad bör göras?

7.3 Internet

<http://www.forsakringskassan.se/omfk/offentlig/sekretess/?page=/privatpers/index.php>. 2006-04-13.

<http://www.skatteverket.se/folkbokforing/ovrigt/infoskydd.4.18e1b10334ebe8bc80001711.html>. 2006-03-15.

www.socialdemokraterna.se/templates/News_24093.aspx. 2006-04-20.

www.dn.se/DNet/road/Classic/article/0/jsp/print.jsp?&a=219551. Danska gängmedlemmar synas i Sverige, 2004-01-03.

<http://www.dn.se/DNet/road/Classic/article/0/jsp/print.jsp?&a=507762>. Danska skattmasen slår mot mc-gäng, 2005-12-26.

www.sr.se/cgi-bin/isidorpub/PrinterFriendlyArticle.asp?article=702312&. Glesbygdsetablering taktik för mc-gäng, 2005-09-28.

www.svd.se/dynamiskt/inrikes/did_2669303.asp. ”De kommer att jaga tills de hittar mig”, 2002-09-11.

www.sydsvenskan.se/sverige/article143272.ece?context=print. Anonyma vittnen hotar demokratin enligt kritiker, 2006-02-18.

7.4 Otryckta källor

Brås officiella statistik framtagen av Leif Petersson på Brå.

Telefonintervju med Ove Berggren, projektledare för Nova - projektet, telefonnummer 08-40 10 845 den 28 april 2006 klockan 15.20.

Telefonintervju med Åsa Dahlbäck, personsäkerhetsroteln, telefonnummer 046-16 51 61 den 16 mars 2006 klockan 13.20.

Telefonintervju med Thomas Falk, fuskstrateg hos försäkringskassan, telefonnummer 08-786 93 07 den 25 april 2006 klockan 8.20.

Telefonintervju med Bengt Jonsson, skatteverket, telefonnummer 08-694 21 07 den 15 mars 2006 klockan 14.15.

Telefonintervju med Lars Lundh, skatteverket, telefonnummer 023-76 75 26 den 5 maj 2006 klockan 13.35.

Telefonintervju med Stefan Wikström, brottsroteln i Lund, telefonnummer 046-16 51 61 den 15 mars 2006 klockan 14.30.

TV 3. Insider, 2006-04-20.

Rättsfallsförteckning

Hovrätten för Västra Sverige: målnummer B4269-02, dom meddelad 2002-12-13.

Svea hovrätt: målnummer B7774-04, dom meddelad 2004-11-22.

Van Mechelen m.fl. mot Nederländerna, Reports 1997 – III, dom meddelad 1997-04-23.

Kruslin v. Frankrike, Series A no. 176-A, dom meddelad 1990-04-24.